

**Kandidatuppsats i programmet Organisations- och personalutvecklare i
samhället med huvudområde i sociologi
vid
Institutionen för pedagogik 2010**

**HUR INKLUDERAS PERSONER MED
FUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR IN I
SAMHÄLLET?**

*- En kvalitativ studie av fyra intresseorganisationer
som präglas av en omvårdnadsdiskurs*

Frida Anderson & Viktor Hedberg

HÖGSKOLAN I BORÅS
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

Arbetets art: Kandidatuppsats inom Sociologi

Titel: Hur inkluderas personer med funktionsnedsättningar in i samhället? - En kvalitativ studie av fyra intresseorganisationer som präglas av en omvårdnadsdiskurs

Engelsk titel: How do people with disabilities get included into society?
- A qualitative study of four interest groups that is characterized by a disability discourse

Nyckelord: Funktionsnedsättning, Funktionshinder, Inklusion, Exklusion, Delaktighet

Handledare: Erik Ljungar

Examinator: Bertil Rolandsson

Abstrakt

Studien handlar om hur fyra intresseorganisationer i en mellanstor svensk stad som präglas av en omvårdnadsdiskurs, är till stöd för personer med funktionsnedsättningar att bli inkluderade i samhället. Syftet med undersökningen är att förstå hur intresseorganisationer är till stöd för personer med funktionsnedsättning att bli inkluderade i samhället. Det är även av intresse för studien att få en förståelse för hur politiska beslut, om bland annat full delaktighet, implementeras och praktiskt arbetas med i intresseorganisationerna.

De avvikande dragen hos personer med funktionsnedsättningar, det som särskiljer personerna från allmänhetens eller det normala, kan få en stigmatiserande och exkluderande effekt för individerna i samhällslivet. Att aktivera, öka den samhälleliga acceptansen, avvärja fysiska hinder och samarbeta med övriga organisationer som ingår i omvårdnadsdiskursen är därför i huvudsak organisationernas främsta arbetsområden för att inkludera individerna med funktionsnedsättningar till full delaktighet i samhället. För att studera fenomenet utgår undersökningen ifrån en social konstruktivistisk utgångspunkt. Stigma och den moderna arbetsnormen är enligt studien två former av sociala konstruktioner som prövas mot empirin. Den kvalitativa studien genomfördes med hjälp av öppna, tematiska intervjuer. Genom ett strategiskt urval valdes organisationer och personer ut efter vad som ansågs av vikt för studien.

Studiens resultat visar att personerna med funktionsnedsättningar ska kunna ta del av den hjälp organisationerna erbjuder behöver de kategoriseras. Kategoriseringen av individerna sker av välvilja, men kan leda till en exkludering och distans ifrån ett normalt samhällsliv. Resurser som tid, kunskap, arbetskraft och ekonomiska tillgångar styr hur organisationerna arbetar internt och externt. Resurstillgångarna är av stor vikt för att de ska kunna driva en väl fungerande, icke vinstdrivande, verksamhet. I studien har det framkommit att organisationerna behöver mer resurser och kunskap hur de ska utnyttja de resurser som redan existerar på ett mer effektivt sätt.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund.....	2
1.2. Syfte	3
1.3. Frågeställning.....	3
1.4. Begreppsförklaring	3
2. TIDIGARE FORSKNING	4
2.1. Kultur, normer och språk	4
2.2. Sociala strukturer och inkluderingsarbete.....	6
3. TEORETISKA PERSPEKTIV	10
3.1. Social konstruktivism.....	10
3.2. Modern arbetsnorm	10
3.3. Stigma	11
3.4. Återkoppling till problemformulering	12
4. METOD.....	13
4.1. Vetenskapligt perspektiv.....	13
4.2. Urval	13
4.3. Material.....	14
4.4. Tillvägagångssätt	15
4.5. Bearbetning och analys av material	15
4.6. Etiska överväganden	16
4.7. Förförståelse och värderingar	17
5. RESULTAT	18
5.1. Varför tillhandahåller intresseorganisationerna aktiviteter?.....	18
5.2. Samarbete, från individ till politiska beslut	19
5.3. Intern och extern kommunikation	20
5.4. Brist på resurser försvårar intresseorganisationernas arbete.....	22
5.5. Tillgänglighetsanpassning i samhället.	23
5.6. Diskriminering och jämställdhetsarbete	24
5.7. Engagemang och meningskapande	25
5.8. Åtgärder	26

6. RESULTATDISKUSSION27

6.1. Inklusion eller exklusion?	27
6.2. Internt arbete för att inkludera personer med funktionsnedsättningar	27
6.3. Externt arbete för att inkludera personer med funktionsnedsättningar	28
6.4. Behovet av att ändra begreppsliggörandet av funktionsnedsättning.....	30
6.5. Att normalisera och kategorisera individuella behov och krav	31
6.6. Normen om effektivitet och resultat	32
6.7. Slutdiskussion	33

7. AVSLUTNING.....34

7.1 Vetenskapligt perspektiv och urval.....	34
7.2. Material.....	34
7.3. Vidare forskning	35

REFERENSLISTA36

Tack!

Vi vill först ge ett stort tack till de intervjupersoner som ställt upp på intervju, utan er hade studien inte varit genomförbar.

Vi vill även ge ett tack till vår handledare Erik Ljungar för god handledning och stöd under studien.

1. Inledning

I studien har vi som avsikt att få en inblick över hur fyra intresseorganisationer i mellanstor svensk stad, inom en omvårdnadsdiskurs, är till stöd för personer med funktionsnedsättningar att bli inkluderade i samhället. Personer med funktionsnedsättningar kan, många gånger, inte följa arbetsnormen att bli delaktiga genom ett yrke eller ett arbete till skillnad från personer utan funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar behöver andra sätt för att inkluderas och kunna delta. Undersökningen redogör för hur människor med funktionsnedsättning ges bestämmanderätt över sin egen livssituation och hur organisationerna arbetar praktiskt med denna inkludering. För att undersöka fenomenet utgår undersökningen ifrån bland annat av *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* som talar om att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet, för de personer som innefattas av lagen. Undersökningen baseras på persongrupperna ett och två i paragraf 1 i LSS, personer med utvecklingsstörning autism eller autismliknande tillstånd eller personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranlett av yttre våld eller kroppslig sjukdom(LSS, Lag, 1993:387, om stöd och service till vissa funktionshindrade, Riksdagen, Besökt; 10-11-15). Det underliggande citatet är ett utdrag från LSS, paragraf 6, för att tydliggöra vad de intresseorganisationer som deltar i undersökningen är bundna att följa i sitt arbete mot full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. De två persongrupper vi har valt att undersöka innefattas av lagstiftningen;

6§ ”... den enskilde skall i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges...”(LSS, Lag, 1993:387, om stöd och service till vissa funktionshindrade, Riksdagen, Besökt; 10-11-15)

Det svenska samhällsklimatet idag präglas av en individuell och organisatorisk flexibilitet i kunskap och arbetsätt, till en föränderlig och anpassningsbar arbetsmarknad där individen realiserar sig själv genom sitt yrke och identifierar sig genom sitt arbete i samhällslivet. I dagens samhälle ligger det ett större individuellt ansvar, du ska själv bestämma hur du vill leva ditt liv. Det finns en förväntan på individen, att vara flexibel gentemot samhällets krav, ett krav att individen ska vara delaktig i samhället och bidra med sina kunskaper, tillika ett krav, genom LSS, att alla individer ska ha, oavsett vilka svårigheter individen besitter, ett inflytande över sin egen livssituation. Undersökningen avhandlar hur organisationer inom en omvårdnadsdiskurs arbetar för att få personer med funktionsnedsättningar att delta i samhällslivet *som andra*, det vill säga, att ha ett medbestämmande över sitt eget liv i relation till majoritetspopulationen. Det underliggande citatet är ett utdrag ur LSS, femte paragrafen för att tydligare påvisa vad lagen säger, och vad intresseorganisationerna i undersökningen måste förhålla sig till i sitt arbete mot ett likvärdigt deltagande som majoritetsbefolkningen;

5 § ” ... målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.” (LSS, Lag, 1993:387, om stöd och service till vissa funktionshindrade, Riksdagen, Besökt; 10-11-15).

1.1 Bakgrund

Empirin har samlats in genom kvalitativa intervjuer från 4 intresseorganisationer, varav två är aktivitetsorganisationer. Med aktivitetsorganisationer menar vi organisationer som främst arbetar med att tillhandahålla aktiviteter för personer med funktionsnedsättningar. Det kan vara aktiviteter som datakurser, fotboll, matlagningskurser med mera. Aktiviteterna är till för att aktivera de funktionsnedsatta och ge dem en meningsfull vardag samt för att de ska få träffa andra i liknande situation. Den första aktivitetsorganisationen är *FUB - För barn unga och vuxna med utvecklingstörning*. Det är en rikstäckande aktivitetsorganisation som främst drivs av personer som arbetar ideellt. Aktivitetsorganisationen består av 27 000 medlemmar i cirka 150 lokalföreningar. Deras medlemmar består av barn, unga och vuxna med olika funktionsnedsättningar, från grava till lindriga, men även anhöriga till personer med funktionsnedsättningar som delar deras grundsyn(*FUB:s hemsida, besökt; 10-11-08*).

Den andra aktivitetsorganisationen är *DHR - Delaktighet, handlingskraft och rörelsefrihet*. De arbetar också med att aktivera personer med funktionsnedsättningar. Den persongrupp som de främst riktar sig till är personer som är begränsade i sin rörelseförmåga. Aktivitetsorganisationen består av 16 000 medlemmar uppdelat i 170 avdelningar runt om i landet, där de arbetar med att påverka respektive landsting. Organisationen drivs främst av ideell arbetskraft(*DHR:s hemsida, besökt; 10-11-09*).

Den tredje organisationen, *HSO – handikappsorganisationernas samarbetsorgan*, är en paraplyorganisation som med andra ord är ett samarbetsorgan inom funktionsnedsättningsomsorgen som samlar olika organisationer som är engagerade i funktionsnedsättningsfrågor. Organisationen består av sammanlagt en halv miljon medlemmar från 39 olika handikappsförbund runt om i landet(*HSO:s hemsida, besökt; 10-11-09*).

Den sista organisationen som är med i studien är *kommunen* och deras avdelning som ansvarar för frågor angående funktionsnedsättningar inom kommunen. Vi har valt att benämna en omfattande definition, intresseorganisationerna, när vi talar om samtliga organisationer i undersökningen.

Anledningen till att undersöka intresseorganisationer var att få en förståelse för hur dessa organisationer arbetar för att få personer med funktionsnedsättning att själva bestämma över sina livssituationer, vad de vill göra, vilka fritidsaktiviteter de vill delta i och om de får tillträde att delta i de aktiviteter de önskar, främst på grund av deras intellektuella och fysiska hinder. Syftet att studera både organisationer och kommun var att få en uppfattning hur beslutsfattandet går till samt vilken instans det är som tillgodoser att personer med funktionsnedsättning erhåller jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet.

Intresset för undersökningsområdet handlar om hur funktionsnedsatta personer normaliseras och kategoriseras med hjälp av intresseorganisationer in i det moderna samhällsklimatet, där föränderlighet, flexibilitet och ett krav på större individuellt ansvar är framträdande. Kategorisering och normalisering är grundläggande för att organisationernas praktiska arbete mot inkludering ska kunna utföras, men problematiken med organiseringen av stödet är att det kan leda till exkludering och stigmatisering.

1.2. Syfte

Syftet med vår undersökning är att förstå hur intresseorganisationer är till stöd för personer med funktionsnedsättning inom organisationerna, internt, men även externt, i samhället för att personer med funktionsnedsättning ska bli inkluderade i samhället. Vi är intresserade av att få en förståelse för hur politiska beslut, om full delaktighet implementeras och arbetas med i organisationerna.

1.3. Frågeställning

- Hur arbetar intresseorganisationerna praktiskt, internt i organisationerna och externt i samhället för att vara till stöd för personer med funktionsnedsättning att bli inkluderade i samhället?
- Hur implementeras politiska beslut, om full delaktighet, i organisationerna?

1.4. Begreppsförklaring

Funktionsnedsättning, Socialstyrelsens definition av begreppet.

"Nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga."(socialstyrelsens termbank, besökt; 10-12-13)

Funktionshinder, Socialstyrelsen definition av begreppet.

"Begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen."(socialstyrelsens termbank, besökt; 10-12-13)

Delaktighet handlar för oss om att kunna bestämma och påverka över sin egen situation. Engagerat styra sin egen livssituation. Delaktighet utspelar sig i kommunikation, lärande och mellanmännsliga relationer.

Inklusion innebär för oss att man oavsett individuellt avvikande beteende eller utseende ska ha samma möjlighet till att delta och bli accepteras av samhället. Kan förknippas med begreppet integration.

Exklusion kan sättas i relation till inklusion, ses som begreppets motsats. Exklusion innebär för oss att utmärkande drag eller beteende, som särskiljer sig från majoritetsbefolkningens, gör att personen bli utesluten från samhället. Kan förknippas med begreppet segregation.

2. Tidigare forskning

2.1. Kultur, normer och språk

Forskningen angående funktionsnedsatta personers livssituation kan bland annat härledas ifrån studier om vilka samhälliga normer som råder, vilken kulturell kontext personen befinner sig i och hur samhället talar om funktionsnedsatta personer.

Christina Garsten och Kerstin Jakobsson talar om ett skifte där det ligger ett större ansvar på individen att hålla sig uppdaterad och attraktiv på arbetsmarknaden, där livslångt lärande premieras (*Garsten & Jakobsson, 2010:3*). De intresserar sig för hur denna samhällsnorm fungerar för funktionsnedsatta personer. För att förhindra social exkludering, har myndigheter utformat bland annat speciella arbeten och praktikplatser för att få denna grupp inkluderad på arbetsmarknaden. Målet är att funktionsnedsatta personer ska ha samma förutsättningar som övriga att delta på arbetsmarknaden (*Garsten & Jakobsson, 2010:7*). För att få möjlighet att ta del av särskilt stöd och resurser för att delta på arbetsmarknaden, krävs det att de kategoriseras till ett funktionshinder eller en arbetskapacitetsgrad, det vill säga till vilken grad de kan arbeta. En person som inte ser sig som funktionshindrad får inget stöd från myndigheter utan måste själv se sig som hindrad för att få möjlighet till stöd. Hindret skapas alltså av organisationerna eller av samhället, för att kunna kategorisera personer. Välvilja blir illvilja, där nyckeln till assistans handlar om vilken grad personen kan arbeta. Detta mäts och kontrolleras för att organisationerna ska kunna garanteras bidragspengar (*Garsten & Jakobsson, 2010:27*). Garsten och Jakobsson talar också om att definitionen av vem som är funktionsnedsatt har förändrats det senaste decenniet. Med ökade krav på flexibilitet och självstyre ökar kraven på individen på arbetsmarknaden, vilket kan förklara att det numer ingår fler inom definitionen funktionshindrad (*Garsten & Jakobsson, 2010:18*).

Beroende på i vilken kultur och i vilket samhälle en person befinner sig i kan en person med funktionshinder antingen frigöra sig från den samhälliga normen eller förtryckas av omgivningens krav på vad som är avvikande och normalt, enligt Rafael Lindqvist och Lennart Sauer (*Lindqvist & Sauer, 2007:13*). Det som framförallt hindrar funktionshindrade personer att delta i samhället är enligt författaren otillgängliga miljöer, samhälliga institutioner och den subjektiva upplevelsen om hur den funktionshindrade själv uppfattar sin situation (*Lindqvist & Sauer, 2007:21*). En funktionshindrad person måste underkasta sig vad som anses vara onormalt och avvikande för att ges möjlighet till att få stöd och service i den grad de behöver. I underkastelsen av den samhälliga normen delas normala och icke normala upp i vi och dem, antingen som medlem av den normala populationen eller den icke normala. Det är i relation till vad som är normalt som ett funktionshinder skapas menar Lindqvist och Sauer. Funktionshindret betraktas inte främst som något sjukt utan något som ska rehabiliteras via behandling, träning och hjälpmedel till att normaliseras. Genom politiska beslut på statlig och kommunal nivå är myndigheter skyldiga att tillgodose de funktionshindrades situation och ge dem möjlighet att delta i samhället på samma premisser som övriga medborgare (*Lindqvist & Sauer, 2007:22*).

I det västerländska samhället är rätten till individualitet och kontroll över sitt egen situation ett uttalat krav. Det har även skett en förskjutning av ansvaret, från att vara ett statligt ansvar till att numer ligga i kommunala händer, där stora delar av verksamheten ligger på privata sektorn att tillhandahålla resurser för funktionshindrade personer att förverkliga sina drömmar (*Lindqvist & Sauer, 2007:25*). Det finns också forskning som pekar på att de

funktionshindrade idag i större utsträckning måste underkasta sig den definition som deras brukare anser normalt och eftersträvansvärt då personalen inte har kunskaper om hur personer med funktionshinder ska delta i samhället, till skillnad ifrån experter inom funktionshinderomsorgen (*Lindqvist & Sauer, 2007:26*).

Den person med funktionshinder som behöver stöd och service för att klara av vardagen behöver upptäcka att hon eller han är avvikande och söka stöd hos en myndighet. Innan stöd kan erhållas kategoriseras personen ytterligare för att bestämmas vilken typ av stöd individen behöver. På så sätt skapas en relation av vi och de andra, normala - avvikare (*Lindqvist & Sauer, 2007:28*).

Forskaren Mike Oliver talar om hur hans erfarenheter som forskare och funktionshindrad försöker hitta lösningar för att inkludera funktionshindrade personer in i samhället (*Oliver, 1994:2*). Den tidigare forskningen var baserad på att det sjuka, det patologiska, vilket var det samma som att besitta ett funktionshinder. Oliver upptäckte att forskningen inte var relaterad till hans eget funktionshinder. Han betonar istället att forskningen ska bedrivas av de funktionshindrade själva för att forskningen ska hjälpa och vara till stöd, istället för att uppmärksamma det sjuka (*Oliver, 1994:3*).

Oliver vill ta kontrollen över terminologin som samhället använder kring gruppen funktionshindrade. Han menar att politiken använder språket för att dominera och kontrollera gruppen att följa normen. Han vill att funktionshindrade själva ska kontrollera vilken benämning som samhället använder (*Oliver, 1994:5*). Han talar om att den politiska definitionen genomsyrar den offentliga vården. Vården begränsas av definitionen, vilket kan leda till att personer med funktionshinder inte uppfattas som autonoma individer (*Oliver, 1994:7*). En anledning, menar Oliver, till att byta ut de negativt laddade definitionerna mot mer positivt kategoriserade definitioner, var explicit att personer med funktionshinder skulle få självstyre. Ett ytterligare skäl till att förändra språket var att få till ett skifte i fokusering, från ett medicineringsbehov till ett utbildningsbehov (*Oliver, 1994:8*). De formulerade begreppen är sammanlänkade med lagar och praktik. Om begreppen byts ut kan livskvalitén för den berörda gruppen förbättras med lagar som är bättre utformade och ett praktiskt arbete som står mer i relation till individens behov och krav (*Oliver, 1994:12*).

De funktionshindrade är en del av samhället och kan inte uteslutas, de är lika unika och mänskliga som övriga personer, menar Paul Hunt (*Hunt, 1966:2*). Att funktionshindrade är otursförföljda är en vanlig uppfattning som gravt funktionshindrade personer möter. Hunt menar att allmosor inte är nödvändiga, det funktionshindrade behöver är inte sympatier för sina hinder. Det är mer sannolikt att attribut som övriga personer tar förgivet, såsom barn, giftermål och att tjäna sitt eget uppehälle gör att personer med funktionshinder känner sig olycksaliga och att personerna bara lever halvvägs. Även om hindret ibland kan vara av allvarligaste sort, har dessa personer aldrig förlorat sin övertygelse om att de är mänskliga (*Hunt, 1966:2*). Hunts stora frågeställning betonar att alla, inte minst genom ålderdom, kommer att stöta på hinder och han frågar sig därav varför ska individer som besitter hinder eller svårigheter inte inneslutas av samhället? (*Hunt, 1966:3*)

En syn på personer med funktionshinder är att de inte bidrar till välfärdsamhället, de drar inte in pengar utan ses som värdelösa. I välfärdsamhället läggs stor vikt vid att ha ett arbete, det är genom arbetet som individen blir värdefull för samhället. De personer som inte kan bidra, de sjuka, de gamla och de arbetslösa tenderar att känna sig värdelösa på grund av pressen av normen i samhället (*Hunt, 1966:3*). Hunt är medveten om att det är viktigt att arbeta och bidra, men pekar på att denna norm gör att många mår dåligt, men han anser att

de inte ska behöva bevisa något. Den verkliga tragiken ligger i att utestängas från samhället och arbetsmarknaden (Hunt, 1966:4). Han menar också att om målet som olik, abnorm och medlem i en minoritetsgrupp är att normaliseras, är inte målet tillräckligt bra formulerat för att motivera personerna att normaliseras. Han talar om att det är saker som giftermål och barn som gör normaliseringen riktigt eftersträvansvärd (Hunt, 1966:4-5). Hunt talar också om att personer som är medlemmar av en minoritetsgrupp, för att kunna bli lika värdefull som övriga medlemmar, måste personen acceptera sin olikhet och sitt hinder för att slutligen kunna acceptera sig själva (Hunt, 1966:5-6).

Hunt medger att funktionshindrade tolereras i större utsträckning med en vänligare ton, med bidrag och försäkringar vilket gör det möjligt för personerna att bli mer självständiga och självsäkra. Det sjuka ligger inte i hindret menar Hunt utan att samhället inte kan bemöta funktionsnedsatta personers krav och behov (Hunt, 1966:9).

2.2. Sociala strukturer och inkluderingsarbete

Forskningen om hur det praktiska arbetet med att få personer med funktionshinder inkluderade i samhället, kopplar vi samman med bland annat sociala strukturer och integrering och inkluderingsarbetet. Forskningen kring strukturer handlar om att avvärja fysiska hinder och kring inkludering avhandlar forskningen hur personer med funktionsnedsättning ska normaliseras och deras egen uppfattning om inkluderingsarbetet.

Den grundläggande distinktionen, menar Tom Shakespeare och Nicholas Watson, är att skilja mellan biologiska tillkortakommanden och sociala svårigheter (Shakespeare & Watson, 2002:12). Den sociala modellen möjliggjorde identifiering av en politisk strategi, främst genom att förebygga och förhindra faktiska barriärer för att kunna inkludera funktionsnedsatta personer i samhällslivet. De faktiska barriärerna kan exempelvis vara byggnader eller institutioner, där funktionshindrade möter ett faktiskt hinder för att kunna delta.

Den sociala modellen handlar således om att göra miljön tillgänglig för personer som annars hade hindrats av ett fysiskt hinder. Modellen har även, enligt Shakespeare & Watson, påverkat hur personer med funktionsnedsättning har förändrat sin självbild och uppfattningen om sig själva. Det var inte personerna med hinder som skulle förändra sig utan samhället som skulle förändras (Shakespeare & Watson, 2002:13). De funktionsnedsatta gavs nu en möjlighet att själv organisera sina visioner om ett jämlikt medborgarskap. Till skillnad mot att vara beroende av välgörenhet, kunde de nu strida för sina egna rättigheter (Shakespeare & Watson, 2002:13). Dock talar nu Shakespeare & Watson om att den sociala modellens största framgång numer är dess största svaghet. För att förebygga och förhindra ett hinder krävs en särskiljning av personer som erhåller ett hinder, vilket i sin tur leder till kategorisering och förtryck. Författarna beskriver att den sociala modellen bör utvecklas. De funktionsnedsatta personernas erfarenheter ska användas mer, inte för att arbetet med att förebygga och förhindra sociala barriärer bör avslutas, bättre uttryckt utvecklas (Shakespeare & Watson, 2002:24).

Shakespeare och Watson argumenterar för att studier kring personer med funktionsnedsättningar ska grundas i att alla har svårigheter, eller kommer erhålla svårigheter av ålders intåg, och att svårigheterna måste accepteras av samhället. Svårigheterna måste accepteras och samhället måste förbise sin egen sårbarhet och dödlighet, som i förlängningen annars förskjuter svårigheterna till personer med

funktionsnedsättning, som blir exkluderade och stigmatiserade i samhället (*Shakespeare & Watson, 2002:28–29*).

Bengt Nirjes normaliseringsprincip talar också om att funktionshindrade inte uteslutande ska omhändertas och kontrolleras enligt ”den medicinska modellen”, där personen diagnostiserades till särskilt hinder, som ledde till tydlig isolering och exkludering. Normaliseringsprincipen försöker göra de funktionshindrade livsvillkor, inte bara så normala som möjligt, utan också så att de funktionsnedsatta integreras för att kunna vara sig själv bland andra (*Nirje, 2003:93*). Helheten om integration handlar om att bygga på de funktionshindrades möjligheter till att utveckla styrkor och att bli respekterade för den de är, och i slutändan ges möjlighet att bli framgångsrika (*Nirje.2003:126*).

Normaliseringsprincipen handlar senare också om rätten till normal tillgång till samhället, personen ska kunna, bildligt talat, ta sig till de situationer som de vill och kräver, som sjukhus, eller andra institutioner (*Nirje, 2003:118*). Principen var den faktor som gjorde att funktionshindrade personer inte längre behövde vara inlåsta på institutioner, utan kom ut i samhället och gavs möjlighet att vara delaktiga i samhället (*Nirje, 2003:118*). Dock har hinder ofta dålig inverkan på självförtroendet och självkänslan, vilket medför att det är än viktigare genom ett aktivt stimulerande av sinnen, bygga upp den sviktande självkänslan (*Nirje, 2003:119–120*).

Bengt Nirje talar om att normaliseringsprincipen handlar om hur samhället gör vardagsmönster och livsvillkor tillgängliga, till den utsträckning de kan förhindra hinder för att leva ett normalt liv oberoende av funktionshinder (*Nirje, 2003:15*). Normalisering betyder bland annat att personer ska ges en normal dygns-, vecko- och års- rytm, där hygien, måltider och vakentider ska vara så likt ett normalt familjeliv som möjligt, med individuella behov tillgodosedda (*Nirje, 2003:15–16*).

Personer ska även ges rätten till utvecklingsfaser. Små barn ska ges samma möjlighet till trygghet, med ett fåtal vuxna ansvariga. I tonåren ska ungdomarna inte institutionaliseras utan deras sociala kontakter ska formas genom ett normalt samhälle, till skillnad från ett avvikande och exkluderande. Inträdet in i vuxenlivet, ska innebära en möjlighet till att inneha en egen bostad för att leva ett så självständigt liv som möjligt. De individuella programmen ska vara inriktade för att göra de funktionshindrade så autonoma som möjligt, för att kunna delta i samhällslivet så mycket de vill och kan (*Nirje, 2003:16–17*). Normaliseringsprincipen innebär också att personerna ska ha rätten att själv ge önskemål och krav om hur de ska aktivera sig. Principen ska hjälpa människor att nå fullständig självständighet och social integration eller en så god autonom ställning som möjligt. Alla ska ha rätten till utbildning, träning och utveckling (*Nirje.2003:17–19*). Normaliseringsprincipen handlar inte bara om den funktionshindrade utan även om en samhällig acceptans, främst genom stöd från personal och anhöriga (*Nirje, 2003:20*).

De senaste årtiondens politiska diskurs har handlat om att integrera funktionshindrade i samhället, enligt Jan Tøssebro. Personer med funktionshinder ingår i dagens samhälle, men den stora frågan handlar om att förklara hur de inte ska känna sig utanför och marginaliserade (*Tøssebro, 2004:7*). Integrering handlar grundläggande om att vara öppen för förändringar och utveckling som ökar möjligheten att delta för så stor del av populationen som möjligt. Dock ligger det största problemet i hur personer värderar olikheter, vilket leder till att personer och grupper blir kategoriserade till avvikande och ofta utstötta (*Tøssebro, 2004:105*). Lösningen på problemet handlar om att söka individuella svar hos de avvikande personerna. Lösningen blir ytterligare problematiserad på grund av att den avvikande blir än mer segregerad av att integreras (*Tøssebro, 2004:107*). En förskjutning i

politiken av begreppet integrering har ägt rum, där det numer talas om hur personer med funktionshinder ska inkluderas i samhället (*Tøssebro, 2004:107*).

Tøssebro talar om att begreppet integrering i sig är motsägelsefullt, begreppet i vardagsspråk handlar om att integrering är något som de personer eller grupper som tillhör en minoritet behöver för att kunna bli delaktiga i samhället. I många fall handlar alltså inte begreppet om att alla ska integreras, utan att det endast är de individer som inte innefattas av majoritetsbefolkningen. Integrering blir därmed ett sätt att marginalisera grupper utanför majoriteten (*Tøssebro, 2004:12*). Vid tillfälle när någon integreras är det ofta ett tecken på att de är avvikande och skiljer sig från normen (*Tøssebro, 2004:108*). En uppfattning är, att så länge begreppet integrering finns kvar finns det tillika en motsats, segregering, som gör det svårare för personer med funktionshinder att undvika att kategoriseras (*Tøssebro, 2004:30*).

Begreppsförändringen till inkludering handlar till stor del om samma förklaring och målsättning som integrering, då integrering på senare tid lett till vilseledande användning (*Tøssebro, 2004:108*). I de skandinaviska länderna har funktionshindrade rätten till normala levnadsvillkor, genom sociala reformer, såsom avvecklande av institutioner och utveckling av stöd och service till funktionshindrade personer. I ambitionen att normaliseras, att integreras och delta i samhället, gör de funktionshindrade avkall på de personliga egenskaperna. Det är de funktionshindrades skyldighet att anpassa sig till majoriteten istället för det motsatta. (*Tøssebro, 2004:138*). Det är först vid händelser när personer inte kan ta del av särskilda arenor som ett funktionshinder uppstår. De ska ges möjlighet att erövra sitt eget liv och erövra världen (*Tøssebro, 2004:139*). Samhällig inkludering, där alla ska ha rätten att påverka sin egen situation, inte bara utifrån ett utformat politiskt dokument, utan genom rätten till att utnyttja exempelvis sin rösträtt. Hur upplever egentligen de funktionshindrade sin rätt att påverka sin egen situation. Författarens hypotes är att de funktionshindrade upplever en samhällig utstötning (*Tøssebro, 2004:143*). Ett problem är att få de funktionshindrade personerna delaktiga på samma villkor som andra medborgare, utan att marginalisera dessa grupper mer än vad som är nödvändigt (*Tøssebro, 2004:155*).

I Tøsses fallstudier, som söker efter de subjektiva upplevelser från personer med funktionshinder i, kan ett mönster lysa igenom, det handlar om att de upplever ett särskilt medborgarskap, vilket innebär att de har samma rättigheter som övriga medborgare, men särskilda rättigheter på grund av deras individuella situation. Det kan se ut på olika sätt, en del av gruppen vill styra över sin egen situation, men hindras av att de själva och omgivningen tillskriver dem en roll som funktionshindrad, inte människa. En annan grupp upplevde att kategoriseringen som funktionshindrad gav dem möjlighet att delta i samhället och en väg till inkludering, de upplevde att det särskilda medborgarskapet ledde till ökad tillhörighet och delaktighet (*Tøssebro, 2004:162*).

Avhandlingen av Barbro Blomberg avhandlar också inkluderingsarbetet om hur funktionshindrade tar plats i samhället. Blomberg försöker förstå, analysera och beskriva hur de många förändringar som skett inom funktionsnedsättningsfältet har påverkat vuxna med funktionsnedsättningar genom att lyssna på individernas egna berättelser om deras livssituation. En annan viktig aspekt Blomberg tar upp är vilka villkor som ställs på personer med funktionsnedsättning för att få ta del av ett samhälligt medborgarskap. Blomberg identifierar och analyserar inkluderande och exkluderande faktorer som påverkar deltagandet för personer med funktionsnedsättningar i interaktion med aktörer på olika samhällsarenor (*Blomberg, 2006:28*).

I sin avhandling diskuterar Blomberg olika begrepp som är kopplade till delaktighet och hon för problematiserade diskussioner angående hur de används och definitionerna av dem. Vid förklaring av Socialt medborgarskapsbegreppet har Blomberg refererat till T. H Marshall. Socialt medborgarskap innebär att man har rätt till ekonomisk välfärd och social trygghet samt att leva och delta på samma villkor som andra samhällsmedborgare (*Blomberg, 2006:16*).

Genom analysen av empirin upptäcktes tre framträdande teman, det första temat som diskuteras i avhandlingen är *Arenor*. Enligt Blomberg finns det både inkluderade och exkluderande arenor för personer med funktionsnedsättningar. Arenor som står för stöd och service i vardagen beskrivs av respondenterna som exkluderande och den sociala interaktionen är huvudsakligen intern och sker mellan vårdare och stötagare. Nya arenor som är placerade i samhället till exempel, kaféer och affärer som med hjälp av personligt stöd drivs av personer med intellektuella funktionsnedsättningar uppfattades som inkluderade då personerna fick mycket personlig kontakt med andra individer i samhället(*Blomberg, 2006:194–195*). *Möten mellan personer med intellektuella funktionshinder och andra aktörer i samhället* är det andra temat Blomberg har granskat genom empirin. Respondenterna fann både positiva och negativa upplevelser med mötena. Många av de intervjuade fann att de saknade socialt medborgarskap då de kom i kontakt med policydokument då de inte förstod innebörden av dessa. I personliga möten med politiker fann dock intervjupersonerna att de blev inkluderade och att deras åsikter hade en betydelse(*Blomberg, 2006:196–197*). *Möten med personligt stöd och lokal beslutfattning* var också ett tema som fick blandad respons av intervjupersonerna. Deras möjligheter att själva inverka på hur deras särskilda insatser skulle vara utformade var mycket små men organisationer som exempelvis FUB(för barn, unga och vuxna med utvecklingstörning)var ett bra sätt att vinna inkludering då de har aktiviteter som rör sig ut i samhället som de själva hade påverkan på (*Blomberg, 2006:195*).

3. Teoretiska perspektiv

3.1. Social konstruktivism

Social konstruktivism är ett begrepp som lyfts fram av Berger och Luckmann som menar att individer konstruerar sin objektiva verklighet i samspelet mellan varandra och samhället. Begreppet verklighet är ett fenomen som man erkänner existerar, oberoende av den egna viljan. Kunskapen om verkligheten vidarebefordras, tas förgiven och bevaras i alla sociala situationer och uppfattas som den verkliga verkligheten (*Berger & Luckmann, 1998:10–12*). Berger och Luckman talar om socialisation som framgångsrik eller misslyckad. Med framgångsrik socialisation menas att en hög grad av symmetri har uppnåtts mellan objektiv och subjektiv verklighet. En misslyckad socialisation karaktäriseras av att den objektiva verkligheten inte överensstämmer med den subjektiva. En totalt misslyckad socialisation kan endast uppnås om individen hindras av en inneboende biologisk sjukdom, som exempelvis grav utvecklingsstörning (*Berger & Luckmann, 1998:190–191*).

Genom de sociala definitionerna vad som är normalt får dessa personer ett stigma och genom den stigmatiserade identiteten skapas det en ännu högre barriär för socialisationen. Individen blir då instängd i samhällets subjektiva verklighet och individen blir vad samhället förutsätter i sina egna och andras ögon. Rollen som tilldelats blir accepterad trots att den ses som främmande (*Berger & Luckmann, 1998:192*.) Att fler individer blir definierade in i denna kategori skapas det en socialt varaktig grupp som är svårförändrad. I och med att gruppen växer skapas det inom gruppen egna socialisationsprocesser där en rangordning sker automatiskt då individerna behöver struktur och ordning i sin vardag. Genom denna process kommer gruppen längre ifrån samhällets traditioner. Inte förrän den stigmatiserade gruppen blivit tillräckligt stor kan de göra en motaktion och förändra den definition de en gång blivit tilldelade. På grund av den motdefinition av verkligheten som den stigmatiserade gruppen delger samhället så blir det inte lägre lika lätt för omvärlden att definiera individen (*Berger & Luckmann, 1998:193–194*.)

3.2. Modern arbetsnorm

Samhället idag präglas av flexibel specialisering och individualiserad spridning på arbetsmarknaden. Peter Miller och Nikolas Rose talar om att den uttalade delaktigheten, arbetskvalitén och anställningsbarheten är ett sätt att som får arbetare att mer självständigt arbeta i ledningens riktning till att tillgodose ledningens ambitioner. De talar alltså att den samhälliga prägeln maskerar den bakomliggande agendan i relationen mellan anställd och ledning (*Miller & Rose, 1995:427*). Individens personliga egenskaper har blivit problematiserade, på grund av ekonomiska och politiska mål. För att kunna motivera de anställda att arbeta flitigt, måste organisationerna acceptera de anställda som aktiva deltagare. Till skillnad från det tidigare instrumentella, en människa som realiserar sig själv genom arbetet, eller som en demokratisk medborgare med särskilda kapaciteter och rättigheter (*Miller & Rose, 1995:429*). Det krävs alltså att organisationerna länkar samman den individuella subjektiviteten och det personliga känslolivet med organisationens egna mål och ambitioner för att kunna utvinna produktivitet (*Miller & Rose, 1995:457*).

För att organisatoriska ledare ska kunna motivera sina medarbetare, måste ledaren själv vara övertygad om vad som legitimerar organisationens arbete, det kan till exempel vara av konkurrensskäl. Ledaren måste förstå vad som krävs av organisationen för att överleva eller bli framgångsrik, för att senare kunna motivera personalen, se mening, att exempelvis genomföra effektivisering (*Miller & Rose, 1995:458*). Det är en psykologisk maskin som

gör att personer efterlever den samhälliga normen, människor söker solidaritet menar Miller och Rose, i det föränderliga samhället som ansvarsfull och autonom individ. Individen formas också av hur normen för arbete är utformat och problematiserat. Ett arbete som i västerländska samhällen präglas av ekonomiska och politiska mål om tillväxt. (Miller & Rose, 1995:460). Det är tillika genom arbetet, som i privatlivet som individen realiserar sig själva (Miller & Rose, 1995:461).

Att inneha ett arbete är ett sätt att vara delaktig i samhället, där individer bygger sin identitet genom sin yrkesroll som verksamma arbetare. Men hur blir personer som inte kan vara verksamma arbetare i samhället delaktiga? Intresseorganisationerna i undersökningen måste finna andra sätt för de icke yrkesverksamma personerna att bli inkluderade och deltagare i samhället, enligt Miller och Rose. Intresseorganisationerna som vi har valt att innefatta i vår studie arbetar med att inkludera och att personer med funktionsnedsättningar ska få bestämma över sin egen livssituation och att de ska delta i samhällslivet. Studien undersöker hur organisationerna går tillväga för att nå inkludering och hur de arbetar med att få funktionsnedsatta personer att delta och erhålla en bestämmanderätt över sin egen situation. Denna paradox att bygga sin identitet runt rollen som verksam arbetare och därigenom bli delaktighet och självständig, rollen den icke verksamme arbetaren blir tilldelad i dagens samhälle blir då ytterst intressant.

Integrering eller inkludering handlar grundläggande om att vara öppen för förändringar och utveckling. Det handlar vidare om att skapa möjligheter för personer med funktionsnedsättning att delta i samhällslivet i den utsträckning det är utförbart, för att så stor del av befolkningen som möjligt ska kunna delta. Problemet med inkludering i praktiken, ligger i värderingen av olikheter hos medborgare i samhället, värderingar som är socialt konstruerade och leder till kategoriseringar, där personer med avvikande beteenden och attribut sållas ut och klassas som avvikare och stigmatiserade individer (Tøssebro, 2004:107).

3.3. Stigma

En form av social konstruktion är enligt Erving Goffman, *stigma*. Genom ett avvikande beteende eller attribut personerna med funktionsnedsättningar innehar, fysiskt och psykiskt, är personerna en utsatt grupp för samhällets uppdelning av vad som är normalt och avvikande, som i förlängningen leder till en stigmatisering av funktionsnedsatta personer. En stigmatisering som är socialt konstruerad för att samhället ska fungera.

I alla samhällen delar människor in varandra och andra i kategorier, vilket enligt Goffman är en grundläggande förutsättning för att ett socialt samhälle ska fungera. (Goffman, 1971:132). När vi träffar en främling på gatan, kategoriserar vi personen och fastställer ett beteende och egenskaper hos honom eller henne som nödvändigtvis inte behöver överstämja med personens faktiska beteende och personliga egenskaper. Många gånger fastställer vi hans sociala identitet på grund av hur personen framställer sig, vilka attribut personen besitter, där vi utgår från ett normalt förväntat beteende (Goffman, 1971:12). De personer som inte rättar sig efter vad som är socialt normalt, i uppträdande eller attribut, kan betecknas som avvikare (Goffman, 1971:145). Att stämpas som oförmögen, oduglig eller funktionsnedsatt kallar Goffman *stigma*, närmare bestämt ett avvikande beteende eller avvikande attribut. Det vill säga något som är olikt mot övriga i gruppen eller samhället. Stigma är alltså diskriminerande, ett drag eller en egenskap hos en individ som inte kan döljas för allmänheten och som skiljer sig, på ett icke önskvärt sätt, från vad som förväntas vara normalt och icke avvikande (Goffman, 1971:12–14). Det normala är den egenskap, det drag eller det beteende som majoriteten av personerna i gruppen eller samhället besitter.

Goffman menar att för att få avvikande personer att ingå i samhället, till skillnad mot att stå utanför, som avvikare, bör inte den största insatsen läggas på den avvikande gruppen, utan på de personer som uppfattas som normala. Åtgärden handlar om att de normala ska få en förståelse för avvikare, och acceptera olikheten (Goffman, 1971:132).

Goffman menar att den största insatsen ska ligga på samhället, att inkludera personerna. Undersökningen avhandlar hur samhället, de normala, praktiskt arbetar för att öka acceptansen och förståelsen för funktionsnedsättning och stigman.

3.4. Återkoppling till problemformulering

Att använda *social konstruktivism* som en teoretisk utgångspunkt är av relevans för vår undersökning, då det ger en möjlighet att förstå de synsätt och normer som medför att personer med funktionsnedsättning inte kan delta i samhället på samma villkor som majoritetsbefolkningen. På grund av att de inte innefattas av den subjektiva uppfattningen av vad som är normalt, utan tilldelade en roll som majoritetsbefolkningen och de själva definierar som avvikande. En form av social konstruktion som är viktig att diskutera i detta sammanhang är framväxten av *normer* i dagens samhällsliv. En norm att leva som andra som LSS uttrycker, innefattar att aktivt delta på arbetsmarknaden. Detta kan kopplas till vad Miller och Rose menar är den moderna arbetsnormen. Personer med funktionsnedsättningar kan många gånger inte följa arbetsnormen att bli delaktiga. Personer med funktionsnedsättningar behöver andra sätt att inkluderas, andra sätt organisationerna i undersökningen arbetar efter, och som vi är intresserade av att få ytterligare inblick i under studien. En ytterligare form av social konstruktion är stigma som Goffman talar om. Personer med funktionsnedsättningar kan besitta avvikande attribut eller beteenden som särskiljer personerna från majoritetsbefolkningen, avvikelser som Goffman menar är stigmatiserande.

Undersökningen ska försöka ge svar på hur den socialt konstruerade gruppen avvikare, i undersökningens fall, personer med funktionsnedsättning normaliseras till den moderna arbets- och samhällsnormen.

4. Metod

4.1. Vetenskapligt perspektiv

Studien har en hermeneutisk ansats, att förstå hur funktionsnedsatta personer inkluderas i samhället, vår ansats beskriver inte hur teorin provas på empirin, inte heller hur empirin styr teorin, utan det är en abduktion som under processens gång utvecklas av det empiriska materialet, med nya insikter, vilket också förfinar våra teoretiska utgångspunkter (*Alvesson & Sköldbberg, 2009:55*). I studien söker vi förståelse för hur delaktigheten och inkluderingen implementeras för personer med funktionsnedsättning i samhället fungera i praktiken. Genom att undersöka ett antal organisationer och få en förståelse av hur varje enskild organisation, del, arbetar med dessa frågor. För att senare kunna sätta samman, helheten, alla organisationers uppfattningar om deras förhållningsätt och hur implementering fungerar.

4.2. Urval

Urvalet valdes efter personer som var insatta i den omvårdnadsdiskurs vi intresserar oss för. Vi försökte även finna personer som var involverade och arbetade inom olika grenar i omvårdnadsdiskursen. För att kunna urskilja arbetssätt och om organisationen främjade studiens tre teman, *delaktighet, engagemang & meningskapande* samt *jämlikhet* som vi hade valt att använda oss utav i intervjuguiden. Temana omformulerades under studiens gång till att handla om delaktighet och inkludering. Vi var också intresserade av att ta reda på vilken väg besluten tar innan det når den slutliga mottagaren och vilken påverkan besluten har på omvårdnadsdiskursen. Vi kontaktade handikappsconsulenten inom kommunen, genom honom fick vi även möjlighet att intervjua ytterligare en respondent ifrån kommunen med inblick i det undersökta ämnet. En person från en rikomfattande paraplyorganisation inom funktionsnedsättningsrörelsen, HSO, fick vi kontakt med genom organisationens hemsida. Vi tog även kontakt med två enskilda aktivitetsorganisationer, en som står under paraplyorganisationen, FUB, och en som har brutit sig ut från paraplyorganisationen, DHR. Urvalet var ett medvetet strategiskt urval där vi på förhand definierade tre kategorier, dels den kommunala kategorin och en kategori för samarbetsorganet HSO, samt en för aktivitetsorganisationerna. Det är ett strategiskt urval med sikte på teoribildning och helhetsförståelse, där vi genom kvalitativa data, med en stor mängd data från varje kategori försöker förstå fenomenet (*Grönmo, 2004:90*). Med ett strategiskt urval är vi medvetna om att en större översikt i varje kategori inte hade varit en nackdel (*Grönmo, 2004:105*). Det resulterade i sex intervjuer där samtliga tillfrågade är representerade. Vi ansåg att spridningen i organisationerna gav oss ett tillförlitligt, mättat resultat för vår undersökning. Vi tror också att fler intervjuer från de olika föreningarna inte skulle ge oss större spridning i svaren än personerna som redan intervjuats kunde ge (*Kvale & Brinkmann, 2009:130*). En ytterligare anledning till sex intervjuer är att kontakten med ytterligare organisationer kräver tid, tid som vi ansåg att vi inte hade i kontakten med organisationer och i omfattning och bearbetning av material. Studien genomfördes i en medelstor stad i Sverige.

Intervjuperson 1 arbetar för en av aktivitetsorganisationerna vi kontaktade, FUB. Personen har stort inflytande över organisationen i staden och sitter med i organisationens styrelse. Intervjuperson 2 arbetar inom samma aktivitetsförening som intervjuperson.1 och har det mer praktiska ansvaret över organisationens aktiviteter och medlemmar. Intervjuperson 3 tillhör den aktivitetsorganisation som har brutit sig ur paraplyorganisationen, DHR. Respondentens arbetsuppgifter hör till de praktiska, personen har även god insyn i föreningens verksamhet och uppbyggnad. Intervjuperson 4 arbetar för en rikstäckande

paraplyorganisation inom handikapps rörelsen, HSO. Respondenten är ordförande för organisationen i regionen vi har valt att studera. Personen har tidigare arbetat inom flera grenar i handikapps rörelsen under 40 års tid. Intervjuperson 5 arbetar som handikappskonsulent i kommunen och har god sikt över handikappspolitiken i kommunen. Han ansvarar för handikappsfrågor inom kommunen och har ett nära samarbete med stadens handikappsorganisationer. Tjänsten som handikappskonsulent har personen besuttit cirka sex månader. Intervjuperson 6 arbetar inom kommunen och har många år erfarenhet från kommunalt arbete. Hon arbetar med att handlägga funktionsnedsattas bostäder och planering. Personen har tidigare arbetat som handikappskonsulent.

4.3. Material

Under studien användes en tematiskt öppen intervju med styrningsfrågor som är utformade efter undersökningens syfte och frågeställning. Frågorna utformades och användes endast som stöd om intervjun inte skulle gå i den riktning som var ämnat. En kvalitativ öppen intervjuform sågs som det rätta valet då vi inte vill styra intervjupersonens svar för mycket, och få en öppen dialog med respondentens om personens upplevelse och tankar om våra teman i intervjuguiden.

Intervjuguiden utformades efter tre teman, *delaktighet*, *engagemang* och *meningskapande* samt *jämställdhet*. Intervjuguiden inleddes med att ha några öppnande frågor för att få intervjupersonens bild av hur deras verksamhet var utformad och få en lite mjukare start på intervjutillfällena. Genom att ha inledande frågor kan personerna ge rika och öppna beskrivningar som rör undersökningsämnet och som senare kan bli viktiga delar i analysarbetet (*Kvale & Brinkmann, 2009:150*). Vi valde att ha som första fråga till varje tema en definitionsfråga för att ta del av intervjupersonens föreställning om vad våra valda teman innebär för just dem. Genom att använda sig av definitionsfrågor kan vi få ta del av den undersökta diskursens förgivettagna antaganden om vad som för dem anses som självklart och normalt (*Kvale & Brinkmann, 2009:167–168*). Efter att ha definierat frågan valde vi en följdfråga där vi frågade om intervjupersonerna ansåg att deras föreningsmedlemmar med funktionsnedsättningar kunde förknippas med begreppen. Efterföljande fråga blev att vi berättade vår definition av begreppen, om de inte överensstämde med respondentens bild av vad begreppet stod för att få en koherens mellan oss och respondenten. Sedan frågade vi om respondenterna ansåg att deras medlemmar kunde förknippas med vår betydelse av begreppet. Denna fråga ställdes vi endast om det var stor differens mellan vår uppfattning och intervjupersonernas. Under alla teman ställde vi frågor om hur just deras organisation går tillväga för att främja de tre teman som vi har valt att lägga vikt på för att få en djupare förståelse. Avslutande frågor under samtliga teman, ställde vi frågor om vilja. Det gjorde vi för att se om individerna med funktionsnedsättningar i organisationerna själva tar ansvar och har en vilja att främja delaktighet, engagemang och meningsskapande samt jämställdhet. Dessa frågor är viktiga för om inte viljan till hjälp finns är det väldigt svårt att hjälpa.

I intervjusituationen undvek vi att ställa ledande frågor för att inte sänka reliabiliteten med studien. Vi hade även samma intervjuare under samtliga intervjuer för att få liknande intervjusituationer och öka repeterbarheten (*Kvale & Brinkmann, 2009:264*)

Valet att ställa frågor utifrån de teman som ingick i syfte och frågeställning anser vi att det ökade studiens validitet. Detta på grund av att vi ställde på detta sätt färre frågor som inte kunde knytas an till studiens egentliga syfte (*Kvale & Brinkmann, 2009:264–265*).

4.4. Tillvägagångssätt

De personer vi intervjuade träffade vi i deras lokaler i respektive verksamhet. Vi spelade in intervjuerna med hjälp av en diktafon för att inte missa viktiga nyanser i intervjusituationen. Vi var mycket tydliga med att förklara varför vi ville ha intervjun inspelad. Vi började med att förklara syftet med intervjustudien och sedan frågade vi om respondenterna hade några frågor innan vi påbörjade intervjun. Intervjuerna höll på mellan 30 min till en timme. Vi använde oss av tematiska öppna intervjuer med stödfrågor för att inte tappa bort vårt syfte under intervjuerna. Vi deltog båda två under intervjuerna, den ena av oss höll i intervjun och medintervjuaren deltog endast om man upptäckte frågor som ansågs behövas ställas. Medintervjuaren hade även anteckningsblock, men fokus låg främst på att uppfatta vad som sades under intervjun.

De första minuterna av intervjun valde vi att ägna åt att prata avslappnat och lyssna uppmuntrande på intervjupersonen genom inledande frågor då det kan vara angörande för fortsättningen på intervjun vad respondenten delger oss (*Kvale & Brinkmann, 2009:144*). Vi följde inte intervjuguiden ordagrant, då intervjupersonerna ibland svarade på frågan i en föregående fråga. Samtidigt kom det upp frågor som var intressanta för vår studie under intervjuernas gång. Efter ett antal intervjuer modifierades ett antal frågor i intervjuguiden till att avhandla delaktighet och inkludering. Under intervjuerna var vi noga med att ha en paus mellan våra ställda frågor för att öppna för att fler tankar om den ställda frågan hos respondenterna.

I slutet av intervjun upprepade vi att efter studien avslutats kommer intervjumaterialet vi har spelat in raderas och den personliga information som framkommit under studien kommer att hållas anonym för obehöriga.

4.5. Bearbetning och analys av material

Efter insamling av material transkriberade vi vårt material genom att skriva ner intervjuerna ordagrant, i detalj. Vi valde att skriva ner intervjuerna ordagrant för att inte missa nyanser i materialet hur de talade om våra förvalda teman. Detta kunde vi göra genom att vi hade med oss en diktafon under samtliga intervjuer. Om respondenterna tvekade i deras svar eller skrattade över den ställda frågan noterades detta genom att skriva det utmärkande inom parentes. På grund av tidsbristen valde vi att endast en person transkriberar varje enskilt intervjutillfälle, dock är vi medvetna om att det kan sänka reliabiliteten då vi inte får en intersubjektiv tolkning av materialet (*Kvale & Brinkmann, 2009:264*).

Efter att samtliga intervjuer transkriberats läste vi igenom alla intervjuerna för att få ett helhetsintryck av intervjuerna. Momentet därefter meningskoncentrerade vi materialet tillsammans för att öka intersubjektiviteten oss emellan. Genom att meningskoncentrera komprimerade vi det stora materialet till kortare formuleringar som kunde representera uttalandena från intervjupersonerna (*Kvale & Brinkmann, 2009:221*). Vi valde att färgkoda vår meningskoncentrering efter kategorier som vi tyckte representerade de som sagts under intervjuerna. Vi gick tillsammans igenom de olika meningskoncentreringarna och diskuterade vilken färg varje enskild mening skulle få. I vissa delar av texterna använde vi två till tre färger på varje mening för att senare enklare kunna urskilja vem och vad den färgkodade texten var ämnad till. Exempelvis om en respondent talade om engagemanget hos medlemmarna färgkodade vi med färgen för medlemmar och färgen för engagemang. Färgkodningen och meningskoncentreringen gjordes för att öka validiteten.

Efter färgkodningen tog vi beslutet att slå ihop olika kategorier som vi tyckte hade liknande innehåll. För att få en överblick över materialet skapade vi tankekartor över de olika kategorierna, där vi skrev det mest relevanta som var av vikt att presentera i resultatet. Vi valde att inte använda våra teman som vi brukade i intervjuguiden när vi skulle kategorisera resultatet då vi ansåg att de var för få för att få en överblick, både för läsaren och för oss över vad som avhandlas i resultatet och under intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2009:219). I resultatdiskussionen presenteras resultat som kan kopplas till våra teoretiska perspektiv och tidigare forskning. I delen problematiserar och diskuterar vi fördelar och nackdelar med våra organisationers sätt att arbeta i relation till den tidigare forskningen.

I vår metoddiskussion reflekterar vi kritiskt över vårt sätt att arbeta samt om vi hade kunnat arbeta utifrån någon annan utgångspunkt eller gjort annorlunda val i vårt tillvägagångssätt. Vi har valt att använda oss även här av kategorier där vi diskuterar de olika delarna var för sig. Kategorierna blev vetenskapligt perspektiv, urval, material och bearbetning av material. Genomgående i metodavsnittet har tillvägagångssätt avhandlas med noggrannhet för att öka reliabiliteten, tillförlitligheten och repeterbarheten för andra forskare ska kunna utföra studien.

4.6. Etiska överväganden

Informationskravet säkerställdes bland annat i första kontakten med intervjupersonerna då vi var öppna med undersöknings syfte, vi beskrev varför vi var intresserade av att intervjua personen i fråga. Intervjupersonerna tog också del av studiens syfte, genom att vi muntligt klargjorde syfte innan intervjun inleddes. Vi klargjorde också var studien skulle publiceras, där vi kom fram till att vi skulle skicka ett digitalt exemplar till personens e-post.

Nyttjandekravet säkerställdes genom den empirin som under studien samlas in, endast användes för forskningsändamål. Den personinformation vi erhållit under studiens gång, finns inget intresse av kommersiellt syfte att ta del av, vilket vi heller inte tar som avsikt att utlämna. Våra intressen är inte bundna till en specifik organisation, utan undersökningen bygger på ett egenintresse. Personerna som deltagit i studien kommer inte påverkas negativt av studiens innehåll. Vi har i största möjliga mån inte lagt åsikter i andras forskning och utifrån vår förståelse tolkat de teorier och tidigare forskning som ingår i studien.

Konfidentialitetskravet angående intervjupersonernas personuppgifter, har förvarats så att obehöriga ej kunnat ta del av uppgifterna. Namnen på intervjupersonerna har tagits bort i studien för att hålla personuppgifterna omöjliga för utomstående att komma åt. Vi är dock medvetna om att vissa personer inom studien har befattningar och kunskaper i organisationer som gör det svårt att hålla konfidentialitetskravet, främst för personer som har stor kännedom och insyn i studiens diskurs. Men på grund av att vi anser att personerna inte lämnat känslig information under intervjusituationen såg vi det inte som ett stort problem. Uppgifterna om namn och ort har under undersökningens period tagits bort för att öka personernas konfidentialitet.

Samtyckeskravet säkerställdes före intervjun då vi förklarade vilka villkor som gällde angående intervjupersonens rättigheter, vi upplyste personen om att deltagandet var frivilligt och att de hade möjlighet att avbryta sitt deltagande och drar tillbaka sitt material. Det skulle inte resultera i negativa följder för personer som bestämmer sig för att avbryta sitt deltagande.

Genomgående har vi gjort vårt bästa för att dokumentera material som kan vara av intresse för oss själva, men framförallt i åtanke den vidare forskning inom området. Bland annat sparar vi transkriberingen av intervjumaterialet, där namn och ort inte tas upp.

(Vetenskapsrådet, Besökt: 10-12-15)

4.7. Förförståelse och värderingar

Vår förförståelse är att vi kommer möta tre olika typer av organisationer som arbetar på olika sätt att främja delaktighet, engagemang och jämställdhet för personer med funktionsnedsättningar. Vi tror inledningsvis att den kommunala instansen har viss bestämmanderätt över hur organisationer ska arbeta i sina verksamheter och utgå ifrån LSS, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vi tror vi kommer att kunna utläsa en viss hierarkisk uppbyggnad av samarbetet organisationerna emellan. Detta på grund av att vi innan studiens början, textanalyserat en del av LSS, som vi anser tyder på en viss hierarkisk uppbyggnad i den organisatoriska bestämmanderätten. Uppfattningen är att kommunen påträffas högst upp i hierarkin som samarbetar med paraplyorganisationen, HSO, som i sin tur formulerar de politiska besluten vidare till aktivitetsorganisationerna, DHR och FUB. Vi har ingen uppfattning hur arbetet ser ut och på vilket sätt organisationerna arbetar.

5. Resultat

Resultatet har här sammanställts i nio kategorier som representerar det som sagts under de sex intervjuer som är av relevans för studien, angående fullt deltagande och inkludering i samhället för personer med funktionsnedsättning. Intervjuerna gjordes med 6 personer, intervjuperson 1, styrelsemedlem, arbetar för aktivitetsorganisationen FUB. Intervjuperson 2, kanslichef, arbetar också för aktivitetsorganisationen FUB. Intervjuperson 3, kassör, arbetar för aktivitetsorganisationen DHR. Intervjuperson 4, ordförande, arbetar för paraplyorganisationen HSO. Intervjuperson 5, handikappskonsulent, arbetar för kommunen med handikappsfrågor. Intervjuperson 6, LSS- handläggare, arbetar också för kommunen men på en annan position, hon har tidigare arbetat på den position som intervjuperson.5 nu innehar.

5.1. Varför tillhandahåller intresseorganisationerna aktiviteter?

De aktivitetsföreningar som är med i undersökningen har alla aktiviteter för att engagera och aktivera sina medlemmar med funktionsnedsättningar. De riktar sig till personer med olika funktionsnedsättningar som de anser är behov av deras tjänster. De personer de riktar sig till har en stor variation av funktionsnedsättningar från grava till lindriga. Exempel på aktiviteter som aktivitetsföreningarna arrangerar kan vara fotboll, dans, bowling, matlagningskurs, snickeri, datakurser med mera. Aktiviteterna är till för att aktivera personer med funktionsnedsättningar och ge dem en meningsfull vardag samt för att träffa andra i liknande situation. Samtliga intervjuade anser att aktiviteterna betyder oerhört mycket för individerna då de får ta del av en social gemenskap och en möjlighet att få komma ut i samhället. Organisationerna anser att de flesta av deras medlemmar har ett inflytande över hur aktiviteterna är utformade och vilket aktivitetsutbud de erbjuder. Vi kan dock se ett mönster att personerna med funktionsnedsättningar är beroende av planering och vanor och de påverkar när och hur aktiviteterna kan utföras samt vilka nya aktiviteter som kan ta plats på aktivitetskalendern. En stor del av respondenterna anser att de med grava funktionsnedsättningar är svårare att aktivera. Det är svårt att finna aktiviteter de kan delta på ett meningsfullt sätt. Det är även svårt för dem att förmedla vad de skulle vilja delta i och då menar respondenterna att det är viktigt att vara lyhörd mot personal och anhöriga som har kännedom hur personen uttrycker sig.

Det finns en samstämmighet hos respondenterna om att individen har en rätt att påverka aktiviteterna inom aktivitetsorganisationerna. Enligt intervjuperson.1 som arbetar för FUB är delaktighet något självklart för alla oss utan funktionsnedsättning. Att ha ett medbestämmande över sitt liv ska vara en rättighet för alla människor att alla ska kunna delta i samhället på lika villkor, menar en respondent från FUB och refererar till LSS.

”Ett inflytande över sitt eget liv är en självklarhet för mig men inte för många andra.”

”Varför är det inte lika självklart när det gäller personer med funktionshinder!?”
(Respondent 1, FUB)

Respondenten från FUB menar att personer med funktionsnedsättningar inte har samma inflytande över sitt eget liv som majoritetsbefolkningen. Inflytandet ser respondenten som en självklarhet för alla människor.

5.2. Samarbete, från individ till politiska beslut

Vår uppfattning efter intervjuerna är att samarbetet sker i olika led mellan de olika intresseorganisationerna. Samarbetet sker inte i någon hierarkisk ordning utan informationsflödet sker mellan alla parter. Det mest effektiva sättet att nå fram med sina åsikter är att kontakta beslutsfattning som grupp och inte som enskild individ. Den finns en samarbetsgrupp inom regionen där intressegrupper som HSO, DHR och kommunen deltar. Denna grupp kallas funktionshinderrådet där målet är att sammanställa frågor, då många intresseorganisationer arbetar med liknande frågor. Frågorna skickas sedan vidare till beslutsfattande organ för att få så stor påverkan som möjligt. Frågor som avhandlas i rådet är exempelvis sjukvård, rehabilitering, habilitering, hjälpmedel- och utbildningsfrågor. Respondenten från HSO anser att om alla organisationer går direkt till beslutfattning med sina hjärtfrågor skulle de innebära en ohållbar situation.

Respondenten från HSO säger att de samlar rådet för funktionshindrade, som samarbetar med handikappskommittén. De träffas också på hälso- och sjukvårdsutskottet, med de högsta ledarna, för att diskutera aktuella frågor. Respondenten menar även att de organisationerna som inte inbegriper deras organisation ändå deltar i samarbetet. Målet är att sammanställa dessa frågor för att senare arbeta vidare med dem till olika politiska instanser. För att öka den individuella delaktigheten hos personer med funktionsnedsättningar tycker samtliga att ett samarbete med andra intressegrupper är viktigt.

Uppfattningen om hur samarbetet fungerar är delad mellan de olika organisationerna. Intervjuperson 2 som arbetar i aktivitetsorganisationen FUB tycker de har ett bra samarbete med övriga aktivitetsorganisationer i kommunen och upplever inte någon konkurrens mellan organisationerna, men hon tycker dock att samarbetet med paraplyorganisationen, som de står under, är bristfälligt och onödigt. Respondenten anser att de klarar sig bra på egen hand.

”Jag har aldrig haft med HSO att göra i stort sätt, så jag kan varken säga ont eller gott om dom. Vi klarar det själva.” (Respondent 4, HSO)

Respondenten från DHR instämmer med att samarbetet med paraplyorganisationen inte fungerat så bra som man hade önskat. Vilket senare ledde till att de drog sig ur samarbetet. Dock samarbetar de fortfarande med HSO, kommunen och övriga organisationer. Den organisation DHR samarbetar främst med är pensionärsföreningen. Respondenten från paraplyorganisationen HSO anser att det är av största vikt att det faktiska mötet, där människor träffas ansikte mot ansikte, inte försvinner. Hon menar att det är vid mötena personerna får möjlighet att reflektera.

”...jag tycker någonstans att det ligger i en trygghet i hela förenings- Sverige inte bara handikappsrörelsen utan hela Sverige att vi har en struktur på hur mötena ska vara och hur man ska fördela och hur beslut kommer till, pengar som man förvaltar, ordnar och så vidare va.” (Respondent 4, HSO)

Respondent 5 som arbetar som handikappskonsulent inom kommunen anser att samarbetet med samtliga intresseorganisationer fungerar bra, framförallt samarbetet med funktionshinderrådet. Han menar att genom att träffas i rådet kan man utnyttja varandras professionalitet.

För att samarbetsorganisationerna ska veta vilka ämnen och frågor de ska driva igenom till kommun och till beslutsfattare, måste man förstå, exempelvis hur de funktionsnedsatta personerna upplever sin situation. Respondenten från HSO menar att de problem och hinder

som uppkommer i olika situationer ska efter bästa förmåga lösas av personer som befinner sig i samma eller i en liknande situation.

”Jag brukar säga att personer med utvecklingsstörning, vem kan föra deras talan bättre än de som har en utvecklingsstörning och som jag som mamma till Tommy, vem kan bättre föra föräldrarnas talan än jag som förälder? Men det handlar ju om att vi måste samarbeta hela tiden, va.” (Respondent 4, HSO)

Ett alternativ till att få reda på vad medlemmarna behöver och önskar, är att besöka daglig verksamhet eller gruppbestäder och fråga de funktionsnedsatta personerna samt personalen vad de vill ha för typ av aktiviteter anser en av respondenterna från FUB. Här kan man se vikten av att utnyttja personalen och anhörigas kunskap om personen i fråga, hur individen uttrycker sig. Här blir kommunikationen central och det ämnet kommer vi återkomma till senare i resultatet.

”Man ska få vara med och bestämma vad man vill göra på sin fritid.” (Respondent 2, FUB)

Respondenten från HSO har en klar bild av hur arbetet kan formas för att få ta del av de funktionsnedsattas åsikter och upplevelser. Samarbetet handlar om att ta reda på hur sinnena fungerar, för att få reda på vilka behov personen med funktionshinder kräver.

5.3. Intern och extern kommunikation

Respondent 4 från HSO talar om vikten av att som personal, anhörig eller kommunal arbetare, ta reda på vilket av personen med funktionsnedsättningens sinnen som fungerar bäst, för att ge personerna möjlighet och rätten att få bestämma över sitt eget liv. Det handlar också om att ta reda på vilken nivå den funktionsnedsatta befinner sig på begåvningsskalan, vilket handlar om hur personerna bearbetar sina sinnesintryck. En tredje variabel att ta hänsyn till handlar om att ta reda på vad den funktionsnedsatta tycker om att göra. Respondenten från HSO menar att man gärna engagerar sig i sådant man tycker är roligt och det man tycker är tråkigt lägger man gärna åt sidan. Det sista åtagandet personerna som arbetar kring stödtagaren kan göra är, att bygga upp en miljö som gör det möjligt för personer med funktionsnedsättning att delta, att ta bort fysiska hinder i den kommunala, offentliga miljön. I de första tre fallen handlar det om att de anställda eller anhöriga måste ta reda på vad personerna med funktionsnedsättningar vill, för att personalen och anhöriga senare ska ha möjlighet att föra deras talan vidare till representanten för organisationen som den funktionsnedsatta är aktiv i, som i sin tur kan ta upp det i funktionshinderrådet, som har möjlighet att påverka politiska beslut.

En del av respondenterna anser att det är svårt att få de yngre funktionsnedsatta personerna att bli engagerade i handikappsreörelsen och få dem aktiva inom intresseorganisationerna. De yngre personerna ställer andra krav på verksamheten, till skillnad från de äldre. En del av respondenterna anser att personer med funktionsnedsättningar är vanemänniskor där mönster och kontinuitet är viktigt, vilket gör det svårt för organisationen att förnya verksamheten och anpassa den efter yngre medlemmars intressen. En respondent tror det behöver yngre människor som har kunskap om de nya medierna för att nå ut till de yngre och mötas på deras mötesplatser. Hon menar även de sociala medierna har blivit ett komplement till de personliga mötena och man behöver inte längre möta andra människor i samma utsträckning.

”På grund av de sociala medierna låser man in sig, i liknande utsträckning som de funktionshindrade var inlåsta för 50 år sen.” (Respondent 4, HSO)

Hon menar att ett samarbete mellan yngre och äldre generationer måste byggas upp för att handikappsrörelsen ska kunna fortleva. Hon berättar också att åldern på de som är aktiva och arbetar idag är relativt hög, dock sitter personerna på mycket kunskap som i ett samarbete med yngre skulle komma till god användning.

En annan respondent talar om svårigheterna med att fånga upp de yngre då man har börjat integrera fler elever med funktionsnedsättningar i grundskolan. Man kan inte längre endast söka sig till särskolor och vuxensärskolor för att värva medlemmar till aktivitetsorganisationen.

Att nå ut till samhället och skapa en förståelse för personer med funktionsnedsättningar livssituation är något som är viktigt för några av intervjupersonerna. Media är ett sätt att nå ut, men då är det viktigt att få dem att skriva realistiskt om funktionsnedsattas situation. Detta är en fråga som kommer att diskuteras i kommande funktionshinderråd berättar en av respondenterna. Handikappskonsulenten från kommunen talar om vikten av att marknadsföra sig både internt och till allmänheten. Han menar att medvetenheten ökar genom att man blir synlig. På detta sätt kan man på ett mer effektivt sätt använda sig av den kunskap som redan finns i organisationen.

En av respondenterna från FUB menar att deras arbete har förändrats de senaste decennierna. Från att ha arbetat med frågor rörande institutionspolitiken, till skillnad mot nu då det politiska arbetet främst sker i dialog med kommun, förvaltning och försäkringskassan. Organisationen är i ständig i dialog med kommunen. Respondenten menar att en rak och klar dialog mellan medlemmar och kommun hjälper. LSS talar om att kommunen ska samverka med intresseorganisationer.

"Vi träffar kommunen 4 gånger om året, där det senast togs upp hur LSS efterlevs." (Respondent 1, FUB)

En av respondenterna från kommunen talar om att socialstyrelsen uppdrag handlar om riktlinjer gällande bostäder och planering och så vidare.

"Ofta när man har kontakt med kommunen angående rehabilitering, så är det ofta den vägen hänvisat till lagen om stöd och service. Om man är rörelsehindrad så kanske man borde tillhöra FUB." (Respondent 6, Kommunen)

Respondenterna från kommunen talar om att de är viktigt att få ut information om personer med funktionshinder till allmänheten.

"Om en person skickar in frågor till oss på kommunen, kan vi antingen svara på den direkt eller så kan vi skicka vidare den till politikern som direklänk." (Respondent 6, Kommunen)

Intervjupersonen från paraplyorganisationen HSO menar att det ligger ett särskilt ansvar på kommunen att tillgodose tillgänglighetsfrågor, och menar också att det är av stor vikt att medvetandegöra för allmänheten om personer med funktionsnedsättningars livssituation. Det blir också ohållbart om alla diagnoser skulle ha en egen intresseorganisation, då skulle organisationerna aldrig nå beslutsfattarna menar respondenten.

5.4. Brist på resurser försvårar intresseorganisationernas arbete

Samtliga respondenter i studien talar i intervjuerna om beroendet av resurser för att arbetet mot bättre levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättningar ska fortgå. Resurser kan exempelvis vara arbetskraft, kunskap, tid, lokaler och ekonomiska tillgångar. Handikappskonsulenterna från kommunen berättar om de begränsningar tidsbristen sätter på hans arbete. Den tjänst han innehar har halverats från en heltid till en halvtidstjänst och han anser att han inte hinner med de uppgifter han skulle vilja göra för att förbättra levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättningar. Han anser också att den arbetsbeskrivning han fått är väldigt diffus och det kan ibland vara svårt att veta vilka de egentliga arbetsuppgifterna är för tjänsten. Han har bara haft tjänsten i 6 månader och det gör det extra svårt berättar han. Något som bekymrar honom är att det är svårt att visa vad han gjort för sin chef då inget av hans arbete dokumenteras. I citatet nedan beskriver handikappskonsulenterna sin arbetssituation.

”Sen att det inte finns någon konkret arbetsbeskrivning egentligen. Den är lite diffus, det finns vissa riktmärken så, sen är det lite så att man ska själv rikta in sig på nått själv tror jag.”(Respondent 5, kommunen)

Lokaler som är anpassade efter personerna med funktionsnedsättnings behov är något som är viktigt för att alla ska kunna delta och inkluderas i samhället menar respondenterna från DHR. Det kan vara saker som att det finns fungerade hissar eller att trösklar är borttagna ur lokalen. Kommunen arbetar mycket med tillgänglighet i affärer och kommunala byggnader för att så många som möjligt ska kunna ta del av samma möjligheter. Handikappskonsulenterna berättar hur han försöker få ett gräsrotstänk hos de som ansvarar för nybyggnation att tänka på tillgänglighet för alla. Tillgänglighetsfrågor är något som även är viktigt för respondent 3 från DHR, som genom att hyra ut sin lokal sparat ihop pengar till att installera en hiss. För att nyttja deras lokaler krävs det antingen ett medlemskap eller att man betalar en avgift då hon menar att det finns kostnader som måste betalas. Respondent 1 och 2 från FUB talar om att det är svårt att finna lokaler som är anpassade för personer med flerfunktionshinder och att de påverkar vilka aktiviteter de kan erbjuda medlemmarna. Kunskap är en annan resurs som intresseorganisationerna är påverkade av för att driva fungerande verksamheter. Samtliga respondenter är beroende av andra för att deras verksamhet ska fungera och fortleva. Intervjupersonerna talar om problematiken med att driva aktiviteter för personer med flerfunktionshinder då det krävs utbildad personal för att tillgodose dessa personers behov. Man behöver också kännedom hur dessa personer uttrycker sig och den kunskapen sitter ofta personal och anhöriga som står nära individen i fråga på. Några av respondenterna diskuterar vid intervjutillfällena hur de ska gå tillväga för att engagera de yngre i verksamheterna.

”Utan det handlar om att försöka nå människor, unga människor med funktionsnedsättning och på det sättet få dem engagerade på olika sätt. där har vi ett ansvar som har varit med länge, men annars så är åldrarna på oss som är aktiva väldigt hög.”(Respondent 4, HSO)

Citatet uttrycker hur respondenterna från HSO ser på vikten av att engagera yngre personer i funktionsnedsättningsomsorgen. En av respondenterna kom fram till slutsatsen att genom att lyssna på deras föräldrar och yngre människor som har generell kännedom vad som intresserar dagens ungdom kan man kanske finna nya sätt att arbeta och attrahera den yngre gruppen med funktionsnedsättningar. Att lära sig och hantera de nya medierna är ett problem för de många äldre som är aktiva ledare i organisationerna.

Genom intervjuerna talar respondenterna om deras beroende av utomstående. Att få bidrag från kommunen är paraplyorganisationen samt aktivitetsorganisationerna beroende av för att driva deras verksamheter. Den kommunala verksamheten är i sin tur beroende av ekonomiska resurser från beslutsfattare inom deras egen organisation. De inkomster aktivitetsföreningarna drar in på egen hand är främst genom medlemsavgifter berättar respondenterna från aktivitetsorganisationerna. Respondenten från DHR berättar att de även hyr ut sin lokal samt ordnar aktiviteter och har julbord för utomstående som en övrig inkomstkälla.

En respondent berättar om de nedskärningar de har fått göra på sitt kontor och att det nu finns endast två heltidsanställda kvar. De flesta som arbetar inom aktivitetsorganisationerna arbetar ideellt och aktiviteterna är styrda av hur många ledare de har och vilka aktiviteter de är intresserade av. Intervjuperson.2 från FUB, berättar om en aktivitet som var mycket populär som fick läggas ner på grund av att det inte kunde finnas personal som ville arbeta på fredag kväll.

”Sen fick vi minska ner det med en fredag i månaden och sen försvann det helt, åh va många det är som är ledsna men vi hittar inga ledare som vill jobba på fredagskvällar...”(Respondent 2, FUB)

En intervjuperson pratar om de personer som brinner för verksamheten och att de får ta det stora arbetet. Han berättar att de behövs fler personer som engagerar sig för att verksamheten ska kunna utvecklas.

5.5. Tillgänglighetsanpassning i samhället.

Beroende av personalen kring personen med funktionsnedsättning har man olika möjligheter att delta i aktiviteterna, vilket en respondent menar att ha att göra med trygghet och tillgänglighet. De flesta av aktiviteterna krävs ingen anmälan, det är fritt att komma och gå som man vill. Men på grund av försäkringsskäl behövs medlemskap. De som har varit här en längre tid, klarar att ta sig hit själva, utan hjälp berättar en av respondenterna från FUB. En annan respondent menar att den grupp de representerar är mer eller mindre utestängda från arbetsmarknaden.

En annan respondent talar om vikten av att ha hissar för att alla medlemmar ska kunna delta i aktiviteterna, särskilt då det gäller de personer som sitter i rullstol.

”Vi har varit väldigt aktiva vad gäller tillgänglighet, det är ju långt ifrån tillgängligt för alla, om vi säger så, bara att komma upp för en trottoarkant.”(Respondent 5, Kommunen)

Den sociala samvaron betyder mycket, att lära känna andra människor, vilket nu färdtjänst det gör det möjligt att göra. *”...nu kan man ju åka till dörren.”(Respondent 3, DHR)*

Respondenten ifrån HSO talar om att en av de viktigast åtgärder som behöver arbetas med är att bygga upp en miljö som gör det möjligt för personer med funktionshinder att delta. Där ansvaret ligger på den kommunala instansen.

”Det är samhällets ansvar att göra miljön tillgänglig.”(Respondent 4, HSO)

Den kommunala handikappskonsulenten arbetar mycket med att främja tillgängligheten i allmänna lokaler. Där kommun arbetar tillsammans med kommunala funktionshinderrådet med tillgänglighetsfrågor. Respondenten är ute i den faktiska miljön och bevakar

tillgänglighetsfrågor, de tycker sig ha funnit enkla lösningar att avvärja hinder. Det är inte bara hinder som rullstolsburna stöter på utan även hinder som allergier mot exempelvis särskilda parfymer. Dock är det enklare att upptäcka personer som sitter i rullstol.

"Det är ju lättare att se någon som har ett funktionshinder som sitter i rullstol." (respondent 5, Kommunen)

Målet respondenten från kommunen talar om, är att alla hinder ska vara avvärjda. 85 % av alla kommunala lokaler är nu anpassade till att vara tillgängliga för alla, men de resterande 15 % kommer antagligen inte hinnas med innan årsskiftet berättar respondenten. Intervjupersonen tycker sig se att det allmänna medvetandet om tillgängligheten har ökat. Respondenten sitter med i offentliga verksamheter, som har till uppgift att se till att nybyggen byggs så att det är tillgängligt för alla. När det blir fel skylls mycket av problemen på personerna och inte på planerna.

Kommunen arbetar med en handikappsplan, ett program angående tillgängligheten, delaktigheten och jämlikheten för personer med funktionsnedsättning. I programmet formuleras målen och visionerna. För tillfället arbetar kommunen med 9 av de 52 olika artiklarna i programmet som ursprungligen har formulerats av FN. Alla anställda inom kommunen ska arbeta med detta program på deras arbetsplatsträffar menar respondenten. Kommunen arbetar mest med hinder och HSO har skyldighet att informera sina medlemmar om hur det fungerar.

"Det är nästan nytt med tillgänglighetstänk. Det är hemskt." (Respondent 5, kommunen)

Handikappskonsulenterna från kommunen uttrycker genom det ovanstående citatet sin förvåning över att man inte har börjat funktionshinderanpassningen av kommunala lokaler tidigare. Kommunen arbetar också med nya riktlinjer för hur skyltar ska se ut för dem som har svårt att bearbeta och förstå information, vilket respondenten menar kommer bli väldigt bra, dock ligger det på is så länge, på grund av tidsbrist.

5.6. Diskriminering och jämställdhetsarbete

Jämställdhet innebär att varken etnicitet, sexuell läggning, kön, ålder eller funktionsnedsättning får vara diskriminerande, där målet är att helt undvika diskriminering, menar respondenten från HSO.

"Vi vet att kvinnor diskrimineras. Vi vet idag, efter de undersökningar som görs idag, att du får bättre hjälp och stöd ifrån försäkringskassan om du är man med funktionsnedsättning. De får mer timmar assistans, än vad kvinnor får. Fråga mig inte varför, men det är så" (Respondent 4, HSO)

Det är alltså inte bara kön, utan alla kategorier som inte ska diskrimineras. Alla ska ha rätt till att bestämma över sitt eget liv. Dock ser en respondent från FUB, att medlemmarna inte har samma möjligheter till påverka sig egen livssituation.

"Jämställdhet är att få vara den jag är idag i samhället, bli accepterad för den jag är, det är jämställdhet för mig" (Respondent 1, FUB)

Flera respondenter talar om att det är svårare för personer med flerfunktionshinder att få tillträde att vara den individ de vill vara. Det kan bero på brist på ledare med kunskaper om

det särskilda hindret, det kan också bero på praktiska tillgänglighetsskäl, som vi har gått igenom. En respondent menar dock att *"Det blir lite så att man drar alla över en kam."*(Respondent 5, Kommunen), genom att jämställdhetsarbetet fokuseras på de rörelsehindrade personerna som sitter i rullstol. Det blir svårare att tillgodose de personer som inte sitter i rullstol, de personer med svårigheter som inte är direkt synliga.

5.7. Engagemang och meningskapande

Genom att inbjuda till ett medbestämmande för medlemmarna, skapar flertalet av respondenterna möjlighet till meningskapande för medlemmarna. Men de ser också att delar av medlemmarna brister i engagemang. En respondent beskriver engagemanget i föreningen; En stor del av medlemmar anser att det ska

"... vara klappat och klart när jag kommer. Det ska bara fungera."(Respondent 2, FUB)

Ett annat problem som en respondent funnit är att få unga människor, både funktionsnedsatta och övriga, engagerade i handikapps rörelsen. Respondenten tror att handikapps rörelsen går en mörk tid tillmötes om inte de unga engageras. Respondent.1 från FUB talar om att i det stressade samhället vi lever i, vilket gör det svårt för medlemmar att engagera sig, då tid inte existerar för att få dem engagerade. Respondenten från HSO är inne på samma slutsats då hon talar om vikten av att engagera yngre människor i handikapps rörelsen.

"Men jag menar utvecklingen, både den tekniska utvecklingen och så att säga stödet i samhället har ökat, och det har gjort att det inte någon självklarhet idag att man känner det självklara behovet av att träffa andra människor i samma situation, utan man liksom klara av situationen rätt bra som den är, och det gör ju att rekryteringen, alltså nya medlemmar till en organisation har ju minskat på nästan alla organisationer. Det är den ena delen, den andra delen är, hur ska man aktivera unga människor?"(Respondent 4, HSO)

Engagemanget från omgivningen är varierat och samtliga intresseorganisationer arbetar för att öka engagemanget och medvetenheten för funktionsnedsatta i samhället. Detta är en fråga som är viktig för aktivitetsföreningarna då volontärer är den stora arbetskraften för att hålla organisationerna vid liv och för att öka acceptansen ute i samhället. En del av respondenterna talar om eldsjälur som verkligen brinner för att påverka och göra nytta för de personer som har det svårt. En av anledningarna som driver dem är att de får så mycket tillbaka i form av uppskattning och utveckling. Det finns olika anledningar varför respondenterna har valt att engagera sig i handikapps rörelsen, två av respondenterna startade genom att de gick ett barn som har en eller flera funktionsnedsättningar. En annan respondent gjorde det för att aktivera sig själv då hon blev sjukpensionär och ville ha något att göra i sin vardag.

En respondent säger att alla som har gått med i en handikappsorganisation har gjort det av helt egoistiska skäl. Att man som individ kan påverka andra att förändra det man vill ska förändras. Genom positiv feedback och förändring får man någonting tillbaka och det ser hon inget etiskt fel i.

Intervjuperson 5 som arbetar för kommunen säger att i hans arbete spelar det inte så mycket roll vad han gör, utan det mesta gör nytta bara man är hängiven och engagerad i sitt jobb.

"Om man bryr sig om sitt jobb och engagerar sig så går det att påverka. Men det går väldigt sakta"(Respondent 5, Kommunen)

5.8. Åtgärder

Samtliga respondenter har vidtagit åtgärder eller har idéer på hur man kan åtgärda brister i deras organisationer och ute i samhället. En respondent kommer omforma sina medlemsmöten så personerna med funktionsnedsättningar kommer ha egna möten. Detta på grund av att öka delaktigheten och inflytandet då mötena är mer anpassade för gruppen. Intervjupersonerna från kommunen talar om att göra tillgängligheten ännu bättre för personer med funktionsnedsättningar. Det har nu anställts en person som enbart arbetar med tillgänglighetsfrågor. Sedan har de tillsammans med funktionshinderrådet där HSO och DHR ingår valt att välja ut 9 av de 52 olika artiklarna som ingår i FN konventionen. Alla kommunala verksamheter inom kommunen ska arbeta med dessa under året och de ska sen följas upp genom en presentation av åtgärderna som varje verksamhet har gjort. Respondent.2 vill ha en bättre fungerande hemsida för att följa med i utvecklingen. En åtgärd som har eller ska tillämpas hos två av organisationerna är åka ut till gruppbofästäder för att få fler att aktivera sig. Respondenten från HSO talar om språkbruket, hur man talar om personer med funktionsnedsättningar.

En fråga som respondenten från HSO särskilt vill arbeta med är att få en förskjutning av definitionen funktionsnedsättning, vilket framkommer av citatet nedan.

”Det är mycket bättre att vi pratar om vilka svårigheter människor har och inte diagnos eftersom diagnoser kan vara en sak...”(Respondent 4, HSO)

Hon vill hellre att man ska tala om svårigheter istället för diagnoser då hon menar att alla personer är olika trots att de lider av samma funktionsnedsättning. Respondenten menar att personer med funktionsnedsättning behöver en individuell tillämpning av krav och behov, samma diagnos behöver inte leda till att personen har samma krav och behov.

6. Resultatdiskussion

6.1. Inklusion eller exklusion?

Under studien har det framkommit olika metoder som intresseorganisationerna i vår undersökning arbetar enligt för att inkludera personer med funktionsnedsättning och få dem fullt delaktiga. Internt arbetar organisationerna främst med att aktivera de nedsatta personerna genom aktiviteter som ger personerna en rätt till inflytande. I praktiken utformar aktivitetsorganisationerna, FUB och DHR, enligt studien, aktiviteterna för att personerna ska ha så stort medbestämmande som möjligt. För att skaffa sig kunskap om hur personerna vill att aktiviteterna ska se ut, arbetar personal och anhöriga även flitigt med att kommunicera med personer med funktionsnedsättningar om hur de ska erhålla bästa möjliga stöd samt får de även kunskap om de funktionsnedsattas upplevda situation och behov. I arbetet utanför organisationerna och i samarbetet mellan organisationerna fann vi att verksamheterna arbetar bland annat med att medvetandegöra allmänheten för att samhället att erhålla ökad förståelse och acceptans för personer med funktionsnedsättningar. Externa arbetet präglas också av att avvärja fysiska hinder som återfinns i den allmänna miljön, en miljö som ska vara tillgängligt för alla personer att delta i. Alla respondenter i undersökningen är också överens om att organisationerna är beroende av ett väl fungerande samarbete, mellan och inom intresseorganisationerna i den undersökta kursen, för att det ska ge de bästa förutsättningarna för att funktionsnedsatta personer ska kunna inkluderas i samhället. En ytterligare uppgift som organisationerna arbetar med, om än inte lika omfattande, är definitionen av funktionsnedsättning och funktionshinder. Målet är färre diagnoser och större krav på individuell utvärdering av vilka behov personen behöver för att inkluderas i samhället.

6.2. Internt arbete för att inkludera personer med funktionsnedsättningar

För att kunna arbeta mot LSS och full delaktighet måste funktionshinderrådet ha kunskap om de funktionsnedsattas upplevda situation och behov. Flera av våra intervjupersoner anser att det är viktigt att vara lyhörd gentemot personal och anhöriga till personer med grava funktionsnedsättningar, då de har stor kännedom hur de uttrycker sig och kommunicerar vid tillfällen då de inte kan föra sin egen talan. Ett antal av respondenterna talar om svårigheterna med att aktivera personer med grava eller flerfunktionshinder. Svårigheten ligger i att tolka information från personer med grava- eller flerfunktionsnedsättningar. Rafael Lindquist & Lennart Sauer menar att viss forskning pekar på att, om anhöriga och personal besitter kunskap om olika sätt att kommunicera fungerar samarbetet bra, men om personal och anhöriga endast nyttjar sin egen uppfattning och kunskap hur personerna ska uppnå full delaktighet kan informationen bli felaktig. Vilket kan göra det svårt att veta vad personen vill delta i eller på vilket sätt personen vill delta. Den information som förs vidare blir endast ett antagande från personal eller anhörig(Lindquist & Sauer, 2007:26). Vi kan dock inte uttala oss om det finns brister i kommunikationen, i de organisationer som varit med i vår studie.

Respondenten från HSO har en tanke om hur man ska kunna få kunskap om de funktionsnedsattas upplevda situation och behov, vilket handlar om att ta reda på hur individens sinnen fungerar. Det första steget handlar om att ta reda på vilket sinne som fungerar bäst. Det andra steget, menar respondenten, är att ta reda på var personen med funktionsnedsättning befinner sig på begåvningssskalan, vilket handlar om hur man bearbetar sina sinnesintryck. Det tredje steget handlar om att ta reda på vad personen tycker om att

göra. Det fjärde och sista steget är att ta bort de fysiska hinder som står i vägen för att individen ska kunna ges möjlighet att delta i samhällslivet, det vill säga öka tillgängligheten. Vilket skulle kunna kopplas ihop med den lösning Nirje talar om, att erkännandet av olikheten ofta har dålig inverkan på självförtroendet och självkänslan. Nirje menar att det är viktigare att aktivt stimulera sinnen och bygga upp det vacklande självförtroendet (*Nirje, 2003:119–120*). I exemplet av intervjupersonen från HSO ligger personalens och den anhöriges ansvar att först ta reda på vilka sinnen som fungerar bäst, var de ligger på begåvningskalan och vad individen tycker om att göra. Utifrån den information de tre åtagandena personalen och de anhöriga har delgivits av personen med funktionsnedsättning, kan de sedan vidarebefordra informationen och kunskapen, till exempelvis funktionshinderrådet, om individens upplevda situation och behov.

6.3. Externt arbete för att inkludera personer med funktionsnedsättningar

I intresseorganisationernas mål att få personer med funktionsnedsättning inkluderade i samhället är samarbetet av stor vikt enligt respondenterna. Ett väl fungerande samarbete med individen med funktionsnedsättning, funktionshinderrådet, kommunen och andra intresseorganisationer, är alla respondenter eniga om krävs för att uppfylla inkludering.

Vår förförståelse om hur samarbetet fungerar har efter undersökningen omformulerats, där vår hierarkiska uppfattning har falsifierats. Även om undersökningen inte har givit oss en klar bild av hur samarbetet ser ut, anser vi oss se att alla organisationer som ingått i studien samarbetar. Vi fått uppfattningen om att det externa arbetet med tillgänglighet ansvarar främst funktionshinderrådet och kommunen för. Det interna organisatoriska arbetet, hur man kommunicerar med funktionsnedsatta personer inom organisationen, ansvarar främst personal och anhöriga för. Det är också personalen och anhöriga som ansvarar för, vid tillfälle när personen inte själv kan göra sig förstådd, att uttrycka hur personen med funktionsnedsättning upplever sin situation och vilka behov personen har. Funktionshinderrådet har valt ut 9 av 52 särskilda artiklar ur FN konventionen att arbeta med under året, där arbetet med tillgänglighet, delaktighet, jämlikhet utmärks. Rådets främsta uppgift är att sammanföra åsikter som enskilda organisationer står för att kunna påverka beslutsfattning berättar en respondent från kommunen.

Respondenterna anser att det mest effektiva sätt att nå fram med sina åsikter är att kontakta den politiska instansen som grupp och inte som enskild individ. Detta kan sättas i relation till Berger & Luckmanns teorier om den totalt misslyckade socialisationen, där den avvikande gruppen måste gå samman för att kunna göra en motaktion och förändra definitionen av avvikelsen. Det är först då beslutsfattningen får en motdefinition till det redan definierade, det kan leda till en förändring (*Berger & Luckmann, 1998:193–194*).

Samarbetet i Funktionshinderrådet talar handikappskonsulenterna om att använda samarbetspartnerns professionalitet. En annan respondent berättar att det är genom mötena ansikte mot ansikte, det ges möjlighet att reflektera och samla sig gentemot beslutsfattningen. Då intresseorganisationerna träffas i rådet samlar man allas tankar och intryck för att sedan kunna förmedla en bra bild av personer med funktionsnedsättnings upplevda situation och behov. Miller och Rose talar om vikten av att länka samman organisationer och deras hjärtefrågor, det vill säga, det som deras medlemmar anser behöver förbättras i personer med funktionsnedsättnings upplevda situation och behov. För att bäst kunna påverka beslutsfattarna, är sammanlänkandet av organisationernas hjärtefrågor av största vikt (*Miller & Rose, 1995:457*). Respondenten från HSO menar att om alla organisationer hade gått direkt till beslutsfattarna, hade det varit svårt att påverka beslut på grund av för stor mängd av information att hantera.

Dock ser respondenterna svårigheter att nå ut till alla funktionsnedsatta grupper, och med svårigheterna, aktivera vissa yngre grupper och få reda på vad de vill göra samt vad de har för behov. En kommunal respondent och personen från HSO anser att genom media kan det finnas en lösning på att få fram denna information. Att finna nya sätt att komma i kontakt med yngre personer med olika svårigheter, och få reda på hur svårigheterna kan avväjas. Genom medierna kan man uppmärksamma allmänheten och samhället på hur personer med funktionsnedsättningars liv ser ut på ett realistiskt sätt och samtidigt skapa empati hos allmänheten för personer med funktionsnedsättnings livssituation. Genom att använda nya medier kan även informationen nå ut till yngre personer med funktionsnedsättningar som är mer familjära med användningen av de nya medierna. Det är ett naturligt sätt för de yngre personerna att kommunicera berättar några av respondenterna. Paul Hunt menar att samhället på 60- talet ökade toleransen i bemötandet av funktionsnedsatta personer men problemet ligger fortfarande i att samhället inte kan nå upp till de nedsatta personernas krav och behov. (*Hunt, 1966:9*). Även om Hunt beskriver hur samhället ser ut för dryga 40 år sedan, finns mycket av den kritik han riktar mot inkluderingen av funktionsnedsatta personer kvar i samhället. Marknadsföring både internt och externt för att öka medvetenheten och kunskapen om funktionsnedsattes situation, menar en kommunal respondent kan vara lösningen på att få en större samhälllig acceptans för personer med funktionsnedsättning. Den interna marknadsföringen handlar om att ta tillvara på den kunskap som redan existerar inom organisationen menar respondenten.

Med bland annat ökad medvetenhet och förståelse för personer med funktionsnedsättning ökar kraven på en samhälllig förändring. Krav om att samhället ska vara fysiskt tillgänglig för personer med svårigheter. Det finns en samstämmighet bland respondenterna att tillgänglighet är viktigt för att funktionsnedsatta ska kunna inkluderas och få full delaktighet i samhällslivet, utan att hindras av fysiska hinder. Intervjupersonen från DHR talar om att, bland annat, färdtjänst gör det tillgängligt att ta sig till och från önskad situation. Respondenten från HSO berättar om de viktigaste åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i samhällslivet, är att bygga upp en tillgänglig samhällsmiljö som gör det möjligt att delta. Respondenten menar också att det största ansvaret ligger på den kommunala instansen och samhället att avväja fysiska hinder.

Tillgänglighet är viktigt för att personer med funktionsnedsättningar ska ha en möjlighet att bli delaktiga. Bengt Nirje skriver om hur funktionsnedsatta ska få leva ett normalt liv som majoriteten, oberoende vilket hinder personen besitter (*Nirje, 2003:15*). Nirje talar också om rätten till normal tillgång till samhället, de ska kunna ta sig till och från situationer som de kräver och vill som sjukhus och andra institutioner (*Nirje, 2003:18*). I praktiken arbetar kommunen efter vad Shakespeare & Watson menar är den sociala modellen. Sociala modellen handlar om att ta bort fysiska hinder för att göra samhällsmiljön tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar, som kan sättas i direkt relation till det kommunen arbetar med, att avväja fysiska hinder (*Shakespeare & Watson, 2003:13*). Shakespeare och Watson ställer sig bakom Nirje och menar att det inte är individerna som ska förändra sig, utan samhället. Lindquist och Sauer menar också att det som hindrar personer med funktionsnedsättning att delta i samhället är otillgängliga miljöer. Det överensstämmer med uttalandet från en av respondenterna från FUB som menar, att genom politiska beslut, LSS; är myndigheter skyldiga att tillgodose de funktionsnedsatta personernas möjlighet att delta i samhället på samma sätt som övriga medborgare (*Lindquist & Sauer, 2007:21–22*).

De kommunala respondenterna berättar att de arbetar mycket med att främja tillgängligheten i allmänna lokaler, där de tillsammans med funktionshinderrådet arbetar med tillgänglighetsfrågor i kommunen. Handikappskonsulenten är ute i de faktiska miljöerna för att hitta enkla lösningar att avväja fysiska hinder för de funktionsnedsatta. De har även

förbättrat kommunens tillgänglighetsdatabas på webben för att individen själv ska kunna gå in och se lokalen personen har tänkt besöka, och sedan själv göra bedömningen om det går att besöka lokalen. Årets mål är att alla fysiska hinder ska vara avvärdade till 2011. Just nu är 85 % av alla kommunala lokaler anpassade, men handikappskonsulenten tror inte att de resterande 15 % kommer hinnas med innan årsskiftet. I kommunen har det anställts en ingenjör som arbetar med tillgänglighetsutformningen av kommunala lokaler vid nybyggen och anpassning av redan befintliga lokaler. Handikappskonsulenten berättar att när de är ute och finner ett byggarbetsplats som inte följt tillgänglighetsanvisningarna för att lokalen ska bli tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar läggs ofta skulden på individerna som har behov av anpassningen när de är tvungna att rätta till felet. Detta kan tyda på att det finns brister i acceptansen och förståelsen för personer som är hindrade i sin vardag. Hunt menar att bristerna i att få personer med funktionsnedsättningar delaktiga i samhället ligger inte i hindret utan i att samhället inte kan bemöta personernas krav och behov (Hunt, 1966:9). Goffman skriver att insatserna inte ska läggas på den avvikande gruppen utan på de personer som uppfattas som normala. Åtgärden handlar om att öka förståelsen för avvikarnas situation, så de normala kan acceptera olikheterna mellan de två grupperna (Goffman, 1971:132). Åtgärder som respondenterna till stora delar försöker efterleva.

Genom arbetet med tillgänglighet och den sociala modellen inkluderas personer med funktionsnedsättning att delta på arenor och i andra vardagliga situationer, så som i badhuset, i mataffären och på teatern. En kommunal respondent talar om vikten av att alla samhällsmedborgare ska kunna ta del av samma möjligheter, oberoende av funktionsnedsättning. Kommunen arbetar också med att förbättra skyltning för personer som har svårt att tolka och bearbeta information men ligger under studiens gång på is på grund av tidsbrist. Barbro Blomberg talar om att nya arenor placerade i samhället som drivs av personer med funktionsnedsättningar leder till inkludering, då de får ta del av en samhällsgemenskap i mötet med människor (Blomberg, 2006:194–195). De aktiviteter som intresseorganisationerna i vår undersökning tillhandahåller, handlar enligt en respondent om en social gemenskap, de får en möjlighet att träffa andra och umgås och att leva som andra.

6.4. Behovet av att ändra begreppsligörandet av funktionsnedsättning

Mike Oliver talar om att terminologin och definitionen av funktionsnedsättningen ska kontrolleras av den berörda gruppen, då han tycker att den samhälliga politiska definitionen är bristfällig, och att deras definition genomsyrar hela omsorgen (Oliver, 1994:5). Han beskriver att de politiska definitionerna, ofta negativa, bör byta ut mot positivt laddade definitioner som kan leda till ett skifte i fokusering, från medicin till utbildningsbehov. Det kan göra att livskvaliteten förbättras och att lagar är bättre utformade i relation till individens behov och krav. (Oliver, 1994:8–12). Detta kan jämföras med vad respondenten från HSO beskriver som att de arbetar mot. Respondenten vill se en förskjutning av definitionen.

Terminologin runt funktionsnedsatta i undersökningen är till stor del positivt laddade definitioner. HSO menar att man ska tala om svårigheter istället för hinder. Dock ser vi att det inte existerar en entydig definition gällande personer med svårigheter, till exempel i den kommunala tjänstemannens arbetstitel nämns han som Handikappskonsulent, där handikapp ser som ett negativt laddat begrepp, främst med koppling till välgörenhet och allmosor.

Alla personer med funktionsnedsättningar är olika trots att de har fått samma diagnos. En respondent menar att, bara för man har fått en diagnos kan personen behöva andra hjälpmedel än någon annan med samma diagnos. Det krävs en individuell utvärdering om vad personen behöver för att kunna inkluderas i samhället.

6.5. Att normalisera och kategorisera individuella behov och krav

För att kunna inkluderas eller normaliseras, är det i många fall, i ett krav att kategoriseras eller exkluderas för att kunna få information om vilka individuella krav och behov personen behöver för att kunna inkluderas och bli fullt delaktig. Genom vårt material fick vi vetskap om att det sker kategoriseringar inom aktivitetsorganisationerna för att kunna tillhandahålla aktiviteter som är anpassade efter den grad av funktionsnedsättning som personer besitter. På detta sätt kan de träffa personer i liknande situation och få ta del av en social gemenskap inom gruppen. Berger & Luckmann använder begreppet totalt misslyckad socialisation som betyder att individens objektiva verklighet inte överstämmer med omgivningens subjektiva verklighet. Genom misslyckandet blir de särskilda från den subjektiva uppfattningen av vad som är normalt och de kategoriseras in i en stigmatiserad grupp (Berger & Luckmann, 1998:190–191). Denna kategorisering inom en grupp talar bland annat Paul Hunt om, att individen måste ta på sig sitt stigma, individen måste acceptera sin avvikelser för att kunna kategoriseras och sedan delta och bli delaktig i en social gemenskap (Hunt, 1966:56).

I Tøssebros fallstudier undersöker han upplevelser från funktionsnedsatta personer, där han urskiljer ett särskilt medborgarskap, vilket innebär att personerna har samma rättigheter som övriga medborgare, men med särskilda rättigheter på grund av deras individuella situation. En grupp i fallstudien upplevde att ett särskilt medborgarskap gav dem möjlighet till en ökad tillgänglighet och delaktighet, det vill säga en inkludering. Till skillnad mot andra grupper som säger att de vill styra över sin egen situation, men på grund av att samhället och de själva tillskriver sig en roll som hindrad och inte som en inkluderad individ, blir de exkluderade från samhället (Tøssebro, 2004:162). Även Shakespeare och Watson talar om medborgarskap, ett medborgarskap som vi under studien inte har kan uttala som om. Vilket kan bero på att intervjupersonerna inte själva är funktionsnedsatta, och därmed inte vill sätta ord i munnen på de faktiska personer som erhåller svårigheter (Shakespeare & Watson, 2002:13).

Berger & Luckmann skriver, då individen tar på sig en identitet som hindrad, skapas en ännu högre barriär för socialisationen, individen blir vad samhället förutsätter att personen ska vara (Berger & Luckmann, 1998:192). För att man ska kunna få stöd & service måste individen erkänna att personen har stött på ett hinder, och på detta sätt tar på sig ett stigma för att avvärja svårigheter i vardagen. Likadant fungerar det i aktivitetsorganisationerna, för att kunna bli medlem och få ta del av de aktiviteter föreningarna erbjuder måste individen placera sig i ett fack och ta på sig rollen som en person med funktionsnedsättning (Lindqvist & Sauer, 2007:28). Samtliga organisationer i undersökningen använder sig av kategorisering som hjälpinstrument och på detta sätt bibehåller de sorteringen av avvikare och ”normala”.

Efter vår undersökning kan vi inte uttala oss om hur personer med funktionshinder upplever sin situation, om de upplever sig inkluderade eller exkluderade i samhället. Däremot framgår det att om en individ ska ha möjlighet att ta del av de aktiviteter som intresseorganisationerna förfogar över, är personen i många fall tvingad att ta på sig ett hinder, en diagnos eller nedsättning för att veta var personen ska vända sig, när individen exempelvis vill aktivera sig. Barbro Blombergs respondenter menar att kategoriseringen inom vården leder till exkludering i mötet mellan vårdare och stödtagare (Blomberg, 2006:194–195). Tøssebro skriver att det är först i situationer när individer inte kan ta del av särskilda arenor som ett funktionshinder uppstår, han menar också att det är inte bara inkludering genom ett politiskt dokument, utan att ha rätten att påverka sin egen situation som inkludering kan uppnås (Tøssebro, 2004:139–143). I mötet mellan vårdare och stödtagare, som Blomberg talar om, kan vi av vår studie inte ge något svar på om personerna anser sig exkluderade, men av respondenternas utsagor, tolkar vi, att de personer som är

medlemmar i stor utsträckning har möjlighet att påverka sin egen situation. Om en person med funktionsnedsättning vill aktivera sig och kontaktar kommunen för att få reda på vart personen ska söka sig, hänvisar kommunen till lagen om stöd och service, LSS, som har sin kategorisering av olika funktionsnedsättningar som står under lagen. Efter att personen placerats in i rätt kategori hänvisas individen till den organisation som bäst uppfyller individens önskemål och funktionsnedsättning. Genom att kategoriseras till ett särskilt typ av stöd, kan personerna därigenom komma i kontakt med rätt aktivitetsorganisation som är anpassad efter individens behov.

Shakespeare och Watson menar att den sociala modellens främsta styrka även är dens största svaghet, det vill säga för att kunna avvärja hinder för personer med funktionsnedsättningar behöver man först kategorisera människorna, som kan leda till segregering och förtryck (*Shakespeare & Watson, 2003:24*). Att avvärja hinder kan sättas i direkt relation till det kommunala tillgänglighetsarbetet.

6.6. Normen om effektivitet och resultat

Genomgående i undersökningen har många respondenter klara visioner, hur de vill arbeta med att inkludera personer med funktionsnedsättning. Men något som tycks genomsyra alla organisationer i undersökningen, är en brist på resurser så som exempelvis tid, kunskap, arbetskraft och ekonomiska tillgångar, vilket kan påverka inkluderingsprocessen. Alla i undersökningen är beroende av bidrag från andra organisationer. Miller & Rose skriver i sin artikel om flexibiliteten som präglar dagens samhällsklimat och kravet på produktivitet och effektivisering i arbetslivet. De anställdas kunskap är styrt av regionens och organisationens mål, krav och resurser och som individ är man tvungen att anpassa sig efter de resurser organisationen blir tilldelad. Organisationerna i undersökningen är beroende av att kategorisera personer till en svårighetsgrad, för att garanteras bidragspengar. Vilket skulle kunna förklaras med den norm om en flexibel och effektiv arbetsmarknad, som Miller och Rose, och Garsten och Jakobsson talar om, vilket också sätter sin prägel på de organisationer och region som undersökningen avhandlar (*Garsten & Jakobsson, 2010:3*)(*Miller & Rose, 1995:429*).

Organisationerna i studien, enligt våra reflektioner, är likt andra verksamheter i samhället beroende av ekonomiska och politiska mål om tillväxt (*Miller & Rose, 1995:460*). Mål som genomsyrar organisationernas ekonomiska tillgångar, tid till att utföra sitt arbete i den utsträckning som hade varit eftersträvansvärt, en arbetskraft som inte räcker till, en brist på lokaler som är tillgängliga, en brist i kommunikation och kunskaper. Organisationerna är så beroende av statliga medel som är styrt av vilket medlemsantal de har i organisationerna att det avspeglas på föreningarnas egentliga syfte, att inkludera medlemmarna i samhället. Handikappskonsulenten tycks även han vara påverkad av kravet på effektivitet i hans arbete. Han berättar om hans oklara arbetsuppgifter och svårigheten att visa resultatet av hans arbete för sin chef, där han hade önskat att arbetsbeskrivningen varit tydligare. Arbetet med skyltningen i regionen har också lags på is på grund av tidsbrist. Även tillgänglighetsarbetet blir lidande av normen, då han anser att kommun inte hinner anpassa alla kommunala lokaler innan årsskiftet.

Vi antar att även detta krav på effektivitet och resultat även finns i relationen mellan personer med grava funktionsnedsättningar som inte kan tala för sig själva och deras anhöriga, personal. För att aktivitetsorganisationerna ska kunna aktivera personerna med grava funktionshinder behöver de ta hjälp av anhöriga och personal som tros ha störst kännedom om individens behov och vilja. Kravet på effektiv information, kan få följden att den information som förs fram av anhöriga och personal är bristande eller felaktig, då de

inte besitter ”rätt” verktyg för att förstå och tolka de sinnesuttryck som personen med funktionsnedsättning kommunicerar med, eller har den tid som krävs för att kommunicera för att få en fullgod förståelse för hur personerna vill delta och inkluderas. Samhällets krav på effektivitet anser vi leder till höga krav på de personer som arbetar kring personerna med funktionsnedsättningar, som i sin tur kan vara svåra att leva upp till. Om den information anhöriga och personal samlar in blir felaktig, kan det resultera i att uppfattningen om hur personer med vissa funktionshinder ska bli inkluderade, blir snedvriden ända upp till högre politiska instanser.

När normen i samhället påvisar ett krav på effektivitet och snabba resultat blir arbetet med att inkludera personer med funktionsnedsättningar lidande enligt vår mening. Hunt talar om att allmänheten måste bortse från att det är genom arbetet som individen blir värdefull för samhället. Även om det är av stor vikt, bör det existera en acceptans för svårigheter, då alla personer efter ålderns intåg kommer att erhålla svårigheter (*Hunt, 1966:3*)(*Shakespeare & Watson, 2002:28–29*).

6.7. Slutdiskussion

Ett stöd intresseorganisationerna arbetar med är aktivering genom aktiviteter. Bollspel, dans eller en fika kan vara en aktivitet, vilket . Vi har tolkat aktiviteterna som ett sätt för personer med funktionsnedsättningar att leva som andra vilket LSS beskriver i inledningen av studien. Enligt normaliseringsprincipen och LSS ska personer ges möjlighet att påverka innehållet i sitt liv, vilket respondenterna i undersökningen samstämmer med och praktiserar i sina organisationer. Stödet intresseorganisationerna tillhandahåller externt är främst att medvetandegöra en större förståelse från allmänheten och samhället för hur personer med funktionsnedsättning livssituationer ser ut. Målet är bland annat att samhället ska acceptera och förstå att personer med nedsättningar är lika mänskliga som majoritetspopulationen. Tillgängligheten är en extern faktor intresseorganisationerna arbetar med, det som krävs är att personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att ta sig till platser och situationer de önskar . Den fysiska tillgängligheten överlappar även med övriga arbetsområden att leva som andra, ha medbestämmande över sina liv, tillika medvetandegöra allmänheten underlättar också arbetet med den fysiska tillgängligheten.

För att kunna ta del av inkluderingsarbetet, internt och externt, är ofta personer med funktionsnedsättning tvungna att ta på sig ett stigma. Ett stigmatiserande attribut eller beteende som särskiljer personerna från vad samhället uppfattar som normalt. Paradoxen är, när personer ska inkluderas och delta fullt eller när intresseorganisationerna exempelvis ska avvärja hinder. Personer med funktionsnedsättning måste, många gånger, kategoriseras sig själva till avvikare, stigmatiserade och exkluderade från den normala i samhället för att ha möjlighet att inkluderas in i samhället. Det vill säga, för att normaliseras och inkluderas är personer med funktionsnedsättning tvungna att exkluderas och stigmatiseras. Personerna är tvungna att erkänna sitt eget hinder eller svårighet för att ges stöd från intresseorganisationerna till att få inflytande och medbestämmande över sina egna liv.

I studien har det tydligt framkommit att en faktor för att intresseorganisationer med ideell arbetskraft ska fortleva och utvecklas är resurser. Samhället idag ställer krav på flexibilitet, effektivitet och tillväxt som påverkar intresseorganisationernas arbete och resurser mot bättre levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättningar.

7. Avslutning

7.1 Vetenskapligt perspektiv och urval

Hermeneutiken, att gå från helhet till del och från del till helhet, har i vår undersökning, enligt oss, fungerat väl. Vi hade ursprungligen en teori, ett helhetsintryck om ämnet, där vi genom empirin försökt få förståelse för hur helhetsintrycket praktiskt arbetas med i organisationerna. Efter att ha sammanställt det praktiska arbetet hade vi erhållit en förståelse för hur organisationerna arbetar, vilket bidrog till ett förändrat helhetsintryck.

Med ett strategiskt kvoturval är vi medvetna om att sex intervjuer är i minsta laget, och att fler respondenter hade ökat vår reliabilitet och validitet. På grund av att vi ansåg att vi genom de sex intervjuerna fick en tillräcklig stort material för att kunna få en översikt hur arbetet i regionen ser ut. Den mängd av empiri vi fått fram anser vi som tillförlitlig, då personerna vi intervjuat suttit på mycket information om studiens ämne (*Kvale & Brinkmann, 2009:263*).

En anledning till att vi valde 6 personer att intervju, var att de är experter inom det undersökta ämnet. Vilket särskilt de inledande intervjuerna avspeglade, då vi inte hade kunskaper att alltid kunna komma med intresserade och insatta följdfrågor. Vilket vi hade kunnat undvika genom att förbereda oss än mer (*Kvale & Brinkmann, 2009:163*). En ytterligare anledning till att vi valde att intervju sex stycken personer var att vi ansåg att det var av större vikt att lägga ner mer tid åt varje enskild intervju, än att ha fler där vi sannolikt hade utelämnat viktiga nyanser i intervjumaterialet. På grund av kontakt med fler organisationer och bearbetning av ett större material, hade givit oss mindre tid åt analys av det befintliga materialet, valde vi att inte göra så (*Kvale & Brinkmann, 2009:130*).

7.2. Material

De verktyg vi använde oss under studien var tematiskt öppna intervjuer. Där intervjupersonerna öppet beskriver sin uppfattning om ämnet. Ett ämne som vi teoretiskt klargjort varför det är av intresse (*Kvale & Brinkmann, 2009:120*). Våra teman, i frågeställning och intervjuguiden, blev under intervjutillfällena omformulerade, delaktigheten var det vi främst var intresserade att söka få svar på, jämlikställdhet och engagemang/meningskapande anser vi nu innefattas av delaktighetsdefinitionen. De tematiska frågorna var utformade för att kunna teoretiskt analysera intervjupersonernas uppfattning om vårt valda ämne (*Kvale & Brinkmann, 2009:147*). Vid frågor om jämställdhet, ansåg vi att svaren ofta inte gav tillräckligt djup, då de ofta var plattityder eller klyschor som inte gav oss tillräckligt djup deras subjektiva uppfattning. Frågorna om engagemang och meningskapande i intervjuguiden kan uppfattas som alltför hypotetiska, då vad som skapar engagemang och mening är ett subjektivt spørsmål. I sökandet efter uppfattningar hos intervjupersonerna om deras organisatoriska arbete med delaktighet hos personer med funktionsnedsättning, anser vi att intervjutillfällena avhandlar det vi undersöker, beroende av att vi inte alltid fick tillräckliga svar på särskilt temabaserade frågor, men då upptäcktes nya infallsvinklar som avhandlade ämnet (*Kvale & Brinkmann, 2009:264*).

Genom vårt val av tematisk intervjuform gavs intervjupersoner stort utrymme att själva beskriva hur de förhåller sig och hur de arbetar med delaktighet, för att bland annat vilket i vidare undersökningar kan reproducera vår metod (*Kvale & Brinkmann, 2009:263*).

Bearbetningen av materialet från intervjuerna, kategoriserades, vilket i efterhand var tidskrävande, men gav ändå en klarhet och en överskådlighet av materialet som gjorde det enklare att jämföra och upptäcka likheter.

7.3. Vidare forskning

Vid tillfälle och möjlighet att gå vidare i undersökning av området, hade det varit av intresse att studera hur resurser i organisationer och regioner inom omvårdnadsdiskursen ska användas på bästa sätt, i takt med normen om effektivisering, för att få personer med funktionsnedsättningar att fullt delta och inkluderas i samhället. Hur fungerar samarbetet mellan de olika organisatoriska aktörerna i regionen? Hade kommunikationen kunnat gå till på något annat sätt? En ytterligare intressant ingång hade varit att undersöka mer ingående hur personerna med funktionsnedsättning själva upplever inkluderingen och målet, LSS, att leva som andra och hur de vill delta fullt i samhällslivet (*LSS, Lag, 1993:387, Om stöd och service till vissa funktionshindrade, Riksdagen, Besökt; 10-11-15*).

Referenslista

Litteratur

- Berger, L., Peter & Luckmann, Thomas. (1998). *Kunskapssociologi- Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström & Widstrand. Falun.
- Blomberg, Barbro. (2006). *Inklusion en illusion?- Om delaktighet i samhället för vuxna personer med funktionsnedsättningar*. Print och Media. Umeå.
- Garsten, Christina & Jakobsson, Kerstin. (2010). *Sorting people out: Detecting and classifying "employability", work capacity and "disability" in Swedish Public Employment Services*. Stockholm Center for Organizational Research (SCORE), (Ej publicerad, tillhandahållen av Erik Ljungar)
- Goffman, Erving. (1971). *Stigma- Den avvikandes roll och identitet*. Hallandspostens boktryckeri AB. Halmstad.
- Grönmo, Sigmund. (2004). *Metoder i samhällsvetenskap*. Liber AB. Malmö.
- Hunt, Paul. (1966). *A critical condition*. Tidskriften "Stigma: The experience of Disability"kapitel 12. London.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.
- Lindqvist, Rafael & Sauer, Lennart. (2007). *Funktionshinder, kultur och samhälle*. Studentlitteratur. Lund.
- Nirje Bengt. (2003). *Normaliseringsprincipen*. Studentlitteratur. Lund.
- Miller, Peter. Rose, Nikolas. (1995). *Production, identity and democracy*. Tidskriften "Theory and Society". 24:427-467. Kluwer Academic Publishers. Holland.
- Oliver, Mike. (1994). *Understanding the Disability Discourse*. University of Greenwich, London.
- Shakespeare, Tom & Watson, Nicholas. (2002). *The Social model of disability: an outdated ideology?* Tidsskriften "Research in Social Science and Disability". Volym.2. s. 9-28.
- Tössebro, Jan. (2004). *Integrering och inkludering*. Studentlitteratur. Lund.

Internetkällor

DHR:s hemsida

http://www.dhr.se/index.php?page=om_dhr

Besökt: 10-11-09

FUB:s hemsida

<http://fub.se/fub/>

Besökt: 10-11-08

HSO:s hemsida

<http://www.hso.se/vi-ar-handikappforbunden/>

Besökt: 10-11-09

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1993:387>

Besökt: 10-11-15

Socialstyrelsens termbank, funktionsnedsättning

<https://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594>

Besökt: 10-12-13

Socialstyrelsens termbank, funktionshinder

<https://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>

Besökt: 10-12-13

Vetenskapsrådet

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Besökt: 10-12-15

Bilaga

Intervjuguide

Vi heter Viktor Hedberg och Frida Anderson och är två studenter som skriver vår kandidatuppsats i sociologi. Syftet med vår forskning är att förstå hur en organisation är till stöd för personer med funktionsnedsättning att bli delaktiga i samhället. Vi vill även studera om organisationen främjar meningskapande/engagemang och jämställdhet, samt på vilket sätt? Intervjun är givetvis frivillig och du kan när som helst under intervjun samt under hela studietiden dra tillbaka ditt deltagande. Resultatet av intervjun kommer vara av stor vikt för vår uppsats och för att kunna nyttja och kunna ta del av nyanserna i dina svar på bästa möjliga sätt önskar vi att få spela in intervjutillfället på band. Intervjumaterialet kommer att hållas anonymt för utomstående under hela studiens gång samt personlig information om intervjupersonerna. Intervjumaterialet kommer att raderas efter studiens avslut. Efter studien är avslutad och förhoppningsvis publicerad kommer man att kunna finna den på Högskolan i Borås forskningsdatabas, BADA som man kan få tillgång till på Högskolans hemsida.

Temat: Delaktighet, engagemang & meningskapande, jämställdhet

- Kan du berätta lite om er verksamhet? (Hur tycker du samarbetet fungera mellan org. i kommunen?)
- Aktiviteter
- Medlemmar
- Arbetar ni efter någon handlingsplan i er verksamhet?
- Vilken? (Hur formuleras LSS till verksamheterna i kommunen?)
- Kan du berätta vad du arbetar med inom organisationen?(Hur hamnade du här?)
- Arbetsuppgifter

- ***Delaktighet***
- Vad innebär delaktighet för dig? (Vad vi har förstått så ska ni främja delaktighet för personer med funktionshinder, kan du beskriva hur det formuleras till organisationerna?)
- Utveckla
- Skulle du säga att medlemmarna i er förening är delaktiga enligt din definition?
- På vilket sätt? (Vilka krav ställer ni på org. angående delaktighet inom kommunen?) Har de möjlighet att påverka sin egen situation?
- Arbetar ni aktivt för att era medlemmar ska få mer (ännu mer) inflytande? (Arbetar ni för att medlemmarna ska få än mer inflytande? På vilket sätt?) (Är det möjligt för organisationer eller medlemmar att påverka det kommunala arbetet? Ex, handlingplanen?)
- Har medlemmarna möjlighet att bestämma vilka aktiviteter de vill delta i?
- Har medlemmarna någon möjlighet att påverka vilka aktiviteter ni erbjuder?
- Har medlemmarna möjlighet att påverka innehållet av redan schemalagda aktiviteter?
- Ser du att ni hade kunnat arbeta på något annat sätt för att främja delaktigheten?(Hade du velat arbeta på något annat sätt?)
- Hade medlemmarna kunnat få större inflytande?

- På vilket sätt?
- Har ni någon träffpunktsverksamhet dit man kan komma och umgås under spontana former?
- Drop-in?
- Anser du att era medlemmar vill påverka innehållet i er verksamhet?

- ***Engagemang & Meningskapande***

- Vad innebär engagemang för dig?
- Anser du att ni arbetar för att skapa mening hos era medlemmar?
- Kan du berätta vad du tror aktiviteterna betyder för medlemmarna?
- Vad tror du era medlemmar får ut av ett medlemskap?
 - Utveckla.
- Anser du organisationen strävar efter att medlemmarna ska få mer ansvar?
- På vilket sätt?
- Anser du att medlemmarna själva vill vara engagerade?

- ***Jämställdhet***

- Kan du berätta vad jämställdhet innebär för dig?
- Har alla medlemmar samma möjlighet att påverka innehållet i er verksamhet?
 - -Utveckla
- Hur tycker du jämställdhetsarbetet fungerar i er förening?
 - -Utveckla
- Anser du att det finns en vilja att ta del av samma möjligheter i samhället som andra?
Påverkan - Tillgänglighet, arbete, fritid
- På vilket sätt?

Sammanfatta. Vad händer med materialet?

Tack för din medverkan!